Sbor učiteľov evanjelických augspurského vyznania v Liptov

SLABIKÁR

a prvá čítanka,

pre

slovenské evanjelické a. v. školy.

spisal a vytlačil dal

Sbor Učiteľov evanjelických a. v.
v Liptove.

V B. Bystrici,
kníhotlačou Filipa Macholda 1859.

1. i
2. y u
3. e o a
4. *i u e o*
5. *a e i o u*
6. á é í ô ú ý.

7.

ja je jí jo ju jú
o je, u jo, ja jo, u ju jú
aj ej ij yj oj uj

50. jaj, jej, joj, juj.

8.

li ly le lé la ľa lá lo ľo lô lu ľu lú.
lá li, ja li, la jú ľa ľu, le jú lo ja.
le ja, je ľa, la li ja, ju ľo, ju ľa.
íľ el al ol úľ.

50. lál, laj, lej, ľoj, jal, jel, júľ.

9.

ni ní ny ný ne né na ná ňa ňo no nô nu nú ňu ňú. — ňa ňa ja na la je, ja no je le ňo. je le ne na la ne a ne na ľa ne. lo no, na lo ne. lí ňa na je li ne. lu na na le ji. o ni le jú o né la li je, a ne i né.

in eň án on ôn un.

---

50. naň, ňaň, neň, laň, ľan, lán i lan, an-na, jan, jun, nuj, u-nul, li-nul.

10.

mi mí my mý me mé ma má mo mô mu mú. — ma-ma mo-ja mi je mi-lá, o-na ma mi-lu-je a ja ju. ja-no mu je me-no, ne-mý je a ne-u-me-lý. ja-ma + ja-my, ma-ňa, mu-ňa, má-je, ma-li-ny. ma-ľu-jú, me-ľú, lá-ma-li, na-ja-li, má-mi-li, me-ni-li. ma-lô je, a-le mi-lô.

im em ám om um.

---

50. mám, mým, nám, ním, ňom, lom lôm, lem, môj, máj, moľ, múľ myl, mal.

11.

ri rí ry rý re ré ra rá ro rô ru rú.
na ja-ri-nu o-ra-li na ja-re. rú-ra-mi na mú-re ru-li-la le-ja. ry-lá-mi a ne rý-ľa-mi na-ry-li na ro-li ja-my. ja-ro mi-lô ja-ro, a-le mi je ja-rô. — mu-rí-ňa ne-u-my-jú. mo-ru-le i ma-ru-le, ro-je, ru-my, ra-má-re, mo-re. ro-ni-li, rá-ňa-li, mo-ri-li, ma-ri-li, má-ra-li.

ir er ar or ur.

---

50. mír, mer, mar, mor, múr, jar, raj, roj, rýľ, rám, rum, ryj, ron.

12.

va vá ve vé vi ví vy vý vo vô vu vú
vo va-ni vy-mý-va-li. vo ví-ne va-ri-li. va-ly vy-va-li-li. vo-ly vy-vo-li-li. ve-na ve-ľa ma-li. vi-nu vy-lá-li. no-vi-ne ne-u-ve-ri-li. va-ní-li-ja a la-li-ja ma-jú vô-ňu a my ve-ru má-me vô-ľu. mo-ja vô-ľa ma vo-lá. ne-vy-vo-lá-vaj mu! ve-ja ve-je.

av ev iv ov uv.

50. jav, lev, rev, ve-ľa nív, ryv, rov, lov, vám, vál, val, var, voj, von, vôl, voľ ne-voľ.

13.

ba bá be bé bi bí by bý bo bô bu bú. ba-ba vo bô-be bý-va u-bo-bo-le-ná, a-by? .... a i-ná ba-ba ba-ví bá-bu. na by-li-ne bo-bu-ľa, ve-ru by ju ľú-bi-la. na ne-bi bú-ra bý-va. na le-be mu bu-ľa bo-la bo-ľa-vá. ne-má a-ni by-le.

ab eb ib ob ub ýb.

50. váb, leb, bôb, rub, ve-ľa rýb, boj, bôľ, bel, o-buv, by-vol, bor, rob, rab, rúb.

14.

pi pí pe pé pa pá po pô py pý pu pú. pi-vo, pe-na, pa-pa, pa-pu-ľa. li-pa + li-py, pí-la + pí-ly pí-ľa. na po-li pu-pa-va. pá-li-vo po-pí-le-nô na po-ly po-li-li a po-pá-li-li a po-po-la ma-li. pa-ri-pu, pá-vy, pe-rá.

ip ep ap op up

50. ve-ľa líp, lep, lap, váp-no, lup, pál, pol, pán, páv, pár, pop, pad, peň, pýr.

15.

da dá ďa de dé di dí dy dý do dô ďo du dú ďu. — dá-va-li mi, da-li mu. di-vy ro-bí. i-de-me do de-di-ny. i-du dy-my na-do do-my do ne-ba, a-le ďa-lej i-du ľu-dí du-my a u-my. du-dy du-da-li. do du-ba ďu-bá. vy-dú-ra-li. de-ďo. do-dá-va.

iď ed ad od úd.

50. viď, deď, ľad, pad, pod, poď, loď, ľud, div, dym, deň, dar, dom, dub, dúľ.

16.

ta tá ťa te té ti tí ty tý to ťo tô tu ťu tú. — tu-to tá-to ro-di-na ma-te-ri-na je ta-ta i bá-ťa. na tu-ly na du-ly ne-i-du té mi-lé de-ti. ti-te-ra, ty-lo, mo-tý-le. té to-po-le vy-ťa-li, le-bo tô-ňu ro-bi-li. ťa-va, te-ľa, ďa-

te-li-na. tu-tu-ry tu-ta-li a du-dy du-da-li.

at et it ot ut.

50. ťať, let, biť a byť a byt, pot, púť. tam ten týň, túť, dať, duť, vyť, viť.

17.

ci cí či čí ce če ca ča co čo cu cú ču čú. — ci-ca-jú ma-či-ce. cí-ce-rí vo-da. ča-ča-né de-ti po-čú-va-jú. o-či má-me na čo? . . . ja-ri-cu cú-di-me. če-či-nu pá-li-me. ci-bu-ľu je-me. do ču-po-ra u-ču-pe-ní na-čú-va-li.

ic ec ac oc uc ič eč ač oč uč.

50. cic, vec, lac-ný, noc, moc, buc-la-tý, nič, bič, reč, dač, toč, tuč-ný, čuj, čar, čad, čač —, cán, cín, čin, cap, cop, cup, čap, čup.

18.

si sí sy sý se sé sa sá so sô su sú ši ší še ša šo šu šú. — si-la no-sí. má-me no-sy. i-de bo-sý. se-no su-ší. sa-ma pí-še. ač i bo-sá, ro-bí a-le by o-

sa. vý-so-ta je vý-ša-va. ša-ši-na ša-ri-na sú by-li-ny. šo-šo-vi-cu šu-šo-vi-cu se-jú. su-ši-nu pá-li-me. čo ro-bí ša-šo?.. a ša-ľo?.... o-ba sa ša-le-jú. še-ďo je še-di-vý. sý-ty ne-ve-rí lač-né-mu.

is ys es as os us iš yš eš aš oš uš.

---

50. lis, rys, bes, pes, vás, nos, mus je pán, tíš, myš, pe-leš, sa-laš, váš, súš a šúš, čuš!

19.

zi zí zy zý ze zé za zá zo zô zu zú ži ží že ža žo žu žú. — o-zi-mi-na je ži-to, čo na zi-mu se-jú; zo-ža-li ju a na vo-zy na-lo-ži-li a od-vo-zi-li. zo zá-vo-zu ze-le-nô se-no, by zi-mo-ze-len, po-vy-vá-ža-li. zo-ba-ny by zo-by zo-ba-li, a-le zu-by čo by žu-va-li? ží-ža le-bo ží-ža-va pá-li po-le-ná a zo-žú-žo-lí je, po-pá-li je na žú-žol. čo zo-že-nú zo sa-la-ša na zi-mu?... le-ze le-ze po že-le-ze.

iz ez az oz uz už ož až ež iž.

50. liz, rez, raz, voz, búz, muž, nôž, raž i rož. lež, líž žid, žeň, žat-va, zúr, žír.

20.

fi fí fy fý fe fa fá fo fu fú. — fi-ja-la, rý-fy, rá-fy, fa-ra, fe-ru-ľa, fú-ra, fu-ja-ra, fa-zu-ľa. fu-ča-lo, fu-ňa-lo, žu-fa, žu-fá-ča.

if ef af of uf.

50. rýf, ráf, pif, paf, puf, žu-fáň.

21.

hi hí hy hý he hé ha há ho hô hu hú. ne-bo-hí sa, čo bo-li, a-le sa mi-nu-li le-bo po-hy-nu-li. hy-ba je na lí-ne, hu-ba je na ho-re, há-ba je na te-le, hu-ňaje. čo mi-ha-há? . . . čo hý-ha? so-már. čo hú-ha? so-va. ho-ľa je ho-lá. ho-mo-ľa, ja-ho-da la-ho-da. hý-ba-li, ha-ba-li, hu-bi-li.

ih yh eh ah oh uh.

50. mih, ryh, beh, váh, roh, duh, lúh, žuh, lôh, o-soh, háj, hám, hon, hod, had, hať, hyd.

22.

chi chí chy chý che ché cha chá cho chô chu chú. — chy-ža, chy-ba, cho-ro-ba, cha-lu-pa, mu-cha, u-cho + u-chá + u-ši. cho-cho-la-té hu-sy a ho-lu-by. po-cha-bý chi-cho-ce sa, ha-ho-ce sa, re-ho-ce sa. pý-cha sa ho chy-tá. ú-bo-hí ne-ma-jú a-ni há-by a-ni cha-ty, a-ni ša-ty, a-ni cho-vy. chu-do-ba sa o-chú-ňa a chú-li. či chá-pe-me to, čo čí-ta-me?

uch och ach ech ych ích.

---

50. duch, tuch, puch, koch, žoch, mach i moch, mech, nech, dych, pich, chôr, chod, chuť, chap.

23.

ki kí ky ký ke ké ka ká ko kô ku kú. ko-hú-ti ky-ky-rí-ka-jú, ku-ku-le ku-ka-jú. ke-pe-ne ka-bá-ty, ka-mi-zo-le ke-fa-mi ke-fa-jú. ru-ka ru-ku u-mý-va, a-by bo-li o-be a-ké? . . . a-ko sa ro-bí mú-ka a na čo? . . . zi-ma je, na ru-ky si chú-ka. ka-ša je ho-

rú-ca, nech si ju fú-ka. ka-ta ni-ti sú-ka. von za-vý-ja su-ka. ko-py-to, ko-ry-to, mo-ty-ka, ra-fi-ka, kô-ra, ly-ko, ko-li-ba, ko-by-la.

ak ek ik yk ok uk.

50. mak, rak, vek, nik, ryk, rok, tuk, sak, vak, býk, bok, šík, kyj, kút, kôň, kôš, kus.

24.

ga gá ge gi gy gô gu gú. — čo to gý-ga gá-ga, ga-go-ce?.... na gá-go-re má gu-gy a go-go-ly a je go-go-la-tý, ne-bo-rák! na ta-li-ge he-gá. gá-ny le-bo ká-ny sú ko-ly. ci-gá-ni ko-li-bá-ni la-ga-ní. de-ti ne-o-ga-ba-né na-zý-va-me fa-ga-ny. už sa co-ga-ni a sú ne-u-če-ní.

ag eg ig og ug.

50. bi-ľag, heg, rí-nog na rín-gu, gá-gor, gor-dús.

25.

vä bä pä mä sä rä fä gä kä. — vä-ža bá-bä, pä-ta, ve-mä, te-mä, se-mä, mä-so, kä-dy, kä-de, gä-ty, gä-te.

má-me ma-ku a mä-ďu. bô-ty ma-li, čo ich o-mä-li. i-de do rä-du na po-ra-du. pä-to-ro de-tí je do-má-ca pa-to-ra. čo je vá-rä? to je-me. čo je va-rä? to je pot.

26.

1) vidíme, počujeme, hovoríme, jedávame, píjame, vôňu máme a cítime ju, makáme, čujeme, chutíme.

2) máme um a roz-um, hútame, pamätáme si, učíme sä, pozorujeme, opytujeme sä, odpovedáme, píšeme, čítame, rátame.

3) milujeme radi vidíme, nemilujeme neradi vidíme, chutíme si, nechutíme si, volíme nevolíme, radujeme sä, veselíme sä, žalujeme sä, tešíme sä, ufáme sä.

4) ideme, chodíme, bežíme, sedíme, ležíme, hýbeme sä, zabávame sä, piľujeme, lenošíme, zaháľame, usilujeme sä, počúvame nepočúvajú, dovoľujeme

si nedovoľujete si, neharášime, divy nerobíme, napomíname sä, ponúkame sä.

5) žijeme žijete žijú; žili, nežijú, nebohí sú.

27.

1) bývame doma, nažívame, užívame, dožívame, navarili, nanosili, ponúkali, ďakuvali, zaďakuvali.

2) doma robíme, porábäjú, porábäli, porobili, podorábäjú; konáme, konali, povykonávali, vykonaju; rúbajú, rúbali, porúbajú; vozíte, vozili, povozili, vyvážali povyvážajú; šaty perú, operú; háby šijú pošijú, pošili, našili; vodu nosíme, vody nanosili a vypili; dojili, podojili, podoja; kydajú, kopajú, mazali mažú, umývaju, umyjú, umyli: kupujú, kúpili, nakúpili. deti varuvali, varujú, vyvaruvali; chovajú, chovali, vychovávajú, vychovajú, vychovali.

3) po dedine po ulici ideme pomalý, ticho, alebo bežíme; pozeráme, páčime sem i ta. voláme, doháňajú sä, hádali sä, vadili sä, milo si hovoríme, za ruky sä vodíme; oni sä socajú, po kaluži cápajú: a my to robíme?

28.

1) **voda** je tekutá; **vody** sä napili, do **vody** popadali; ku **vode** chodili; **vodu** nosili; vo **vode** sä mágali. na **pažiti** sedávajú deti a radi pozerajú, ako rybári vo **vode** ryby lapajú. na **lúke** je vysoká, široká, košatá, zelená, utešená **lipa**: na tú našu milú **lipu** sadajú muchy, osy, holuby a sokoly a okolo **lipy** behávajú deti: a tá lipa dáva **tôňu** a vo **tôni** si od-dychujú deti ubehané.

2) ráno kosili naši súsedi žito, jarinu a polovinu; a my tú robotu neháme na sobotu a zo soboty na nedeľu. či to môžeme? nemôžeme, lebo je nedeľa a tu sä nedelá.

3) vaši šuhaji ženú husy a kačice na lúky a my vyháňame voly a kone, barany a kozy do poľa na pašu. zajace a jelene bežali ráno na hole a ku vode, a tu sä deti opytuvali: počo že vy ta chodíte? i hovorili zajace a jelene: my ta chodíme na pašu, ako vy chodíte na obedy, alebo na večeru.

29.

1) bola veliká **leja**. na dedine na ulici boli veliké kaluže a bariny. deti chodili po barine a kaluži a pokalili si šaty. za to ích doma harušili. tuhá **veja** té bariny a kaluže vysušila. tu sä deti opytuvali, že či tá veja té kaluže polykala?

2) Rúrami voda rulí; rúry sa zakopané vo zemi, a tými rúrami rulí voda a do válova na ga-

raji vyteká. deti, fagany, napili sä vody a pokalili ju.

3) Rylá majú ošípalé a tymi rylámi ryjú; ale rýle, to sa také široké, zo železa ukuvané, na gáne nasadené pichaté lopaty; a tymi rýľami kopajú.

4) Deti si vyvolávali, nadávali si, nazývali sä, nagárali sä, na to sä pobili a kamene do seba lúčali a toho uderili do leba, že sä mu cedila.... čo sä mu cedilo? a tu deti žaluvali na toho a na iného; ale boli od učiteľa pokutované; a čo ho uderili, ten má buľu boľavú na lebe, a povedá, že sa už nebude nikedy biť; že bude taký, aký má byť.

5) úbohé deti boli siroty, nemali ani báby, ani chaty, ani šaty, ani chovy — nikoho a ničoho nemali; bola to chudoba a mizera veru veliká u ních. nebožatá! — ale této ubohé deti počúvali, učili sä, piľuvali si, boli také, aké majú deti byť. za to boli umelé a umeli vedeli si nadobúdať: a keď boli vo veku, boli boháči.

30.

1) vidomý vidí. čo vidí vidomý na nebi? vidomý vidí na nebi takú dutinu vysokú, sinavú a širokú. my vidomí vidíme na nebi, na tej dutine takú ligotu a velikú jasotu. táto jasota ide od tej ligoty. za jara zá leta páli tá ligota. a kedy vidíme té ligoty malé? a tá ligota, čo za noci po nebi chodí? a čo sä to valí a nebo to váli a ligoty halí? to sú ob-laky. to vidí vidomý, to aj my vidomí vidíme na nebi.

2) čo vidí vidomý na zemi? tuto vidí hory, háje, lesy, bory, roviny, doliny, pole, oráčiny, lúky, močariny, potoky, bariny, kamene, byliny a iné zeliny. my vidomí vidíme na zemi živočichy alebo živoky malé i veliké. voly, kone, teľatá, koníčatá, husy, kačice, kury, holuby, kane, kúviky, žaby, hady, ryby, muchy, ovady, komáre, osy, motýle a iné žížaly, čo sä hýbe samo? čo sä nehýbe samo? čo čuje, čo nečuje? čo letí, čo lazí? čo sä chová samo, čo chováme doma? čo je divô a čo je domáce? čo osoží, čo záhubu robí? čo užívame, čo neužívame?

3) a vidomý vidí tu na zemi ľudí. koho doma vidí? koho na ulici? koho tuto vidí?

4) a čo vidí nevidomý? úbohý nevidomý nikoho a ničoho nič nevidí. bohu ďakujeme, že oči máme a vidíme, že uši máme a počujeme.

31.

1) máme dušu i telo. telo vidíme dušu nevidíme. máme um a rozum; hútame, dumáme, rozumujeme. idu dymy nado domy do neba duliny, ale ďalej idu naše dumy umy a rozumy, idu ku samému pánu bohu.

2) naše rozumy idu ku samému pánu bohu, čo na nebi býva, na ľudí sä díva, ako sä majú a čo konajú, či sä radi majú, či si pomáhajú, či deti počúvajú, či ích roditeli vychovávajú, či ích učiteli vyučujú, či majú čo by jedávali a čím by sa šatili? on ím dáva um rozum a silu tela, aby si zarobili na sebä i na deti.

3) on, čo na nebi býva, ten aj tu na zemi je a na ľudí a na deti sä díva, či sä zachovávaju tak ako ím on káže. ak sä nezachovávajú tak, ako ím on káže, teda on ích za to aj kára pokutuje. pána boha nevidíme ale ho cítime.

4) ide um a rozum náš ku samému pánu bohu; ale aj on, pán boh, ide ku rozumu našemu, ak robíme tak, ako on káže, ako je jeho vôľa.

32.

1) my sä učíme, lebo neučený býva potupený. neučeného, neumelého, nevedomého a ledákého iní potupujú. ale učeného, vedomého a umelého si váža.

2) komu sä nelení, tomu sä zelení. robota je mati života. neľúbi robotu, robí kolomutu, tu je na pokutu, ide na lopotu, mizeru, nahotu.

3) chodila po voly pomalý povoli, zelinu na poli zožala na poly, nedosušila ju a tam nehala ju, čo jej za to dajú? — na lavici sedela, čo má robiť, vedela a neurobila: za to mati ju bila. nerada sä umýva, neogabaná býva, nečeše sä nešatí, čo jej za to da mati?

4) a tomu leňovi čože sä mu robí? uku si nechutí, duluje a kutí, lakoší posúchy; na to lapá muchy; zasa to zunuje, do dúčele duje, túka tuturuje; zasa to zahodí, po chyži si chodí, ide von a oči na okolo točí; cipy! cipy! volá, mece ím šušola. zasa i to nehá, po pažiti behá, a keď sä unaví, hubu doma zaví, by pagáča dali. čo mu povedali? že je leňo malý, ty taká ničiga! na takú ničigu máme tu rafiku.

33.

1) jaro, leto, jaseň, zima. jaro milô jaro, veru si mi jarô. a to leto hotuje nám žito. a tá jaseň dáva chaseň, do komory ovocinu, žito jarec do záčinu. a tá zima vody jíma, sä nadýma, že sä vydúvajú vody: ale vodí milé hody.

2) na ráno jeme, na obedy jeme, na večeru jeme; ale či sä aj učíme? koláče, kabáče, posúchy, pagáče, maliny, jahody veru sú lahody; ale nám sä vodí milo a lahodí, že máme rodiča ku bohu vodiča.

3) vanilija a lalija, ruža, rezeda, fijala majú **vôňu**; ale my deti máme **voľu** na to že sä učíme, usilujeme, že počúvame a zachovávame to, čo nám roditeli a učiteli kážu. a to je ím tá milá vôna tá naša milá vôľa, **milovoľa**. na tuly na duly neideme, nekutíme, nelakošíme, nezaháľame; na darom-nicu neďabolíme, nehaľabalíme; ale čo povedáme, to pohútame. to je naša vôľa.

4) koho radi majú, tomu radi dajú; čo mu daju ľúbi, vôľu si nehubí, milo zaďakuje: za to sa menuje **milo milovatý**; budeme to, ja, ty.

34.

1) **samopasi** detí nemilo sä vetí i od roditeľa aj od učiteľa. deti harášivé, ako býky divé, na uku lenivé, papule vadivé, veľa ďabolivé, té také habany, nemyté fagany, ruky zafúľané, šaty zaváľané, to sa deti hany. na čo že ích máme? komu že ích dáme?

2) **milovoli** detí milo sä i vetí aj od roditeľa aj od učiteľa. té sä usilujú, konajú piľujú, ticho

sedávajú, uku počúvajú, píšu a čítajú, hútajú, rátajú. té my radi máme, veru ím aj dáme za to milé reči, potešené veci, cele nové šaty, košele kabáty; bo ích radi máme, dovoľu ím dáme, by sä zabavili a tak zotavili, žeby do roboty dali si ochoty. to sa deti naše bezo samopaše, milé rodičovi aj učiteľovi; rady živé budú i bohu i ľudu.

35.

1) kedy že to bude, že sä nám to zíde, čo sä naučíme? bude to na leto. a kedy bude to? budeme my muži takí jarí dúži; na tedy bude to. budeme my devy, žoše, mary, evy, bohumilé devy; na tedy bude to. bože toho času, daj-že na tú chasu, aby taká bola, ako tebe voľa!

2) povedali a kázali tomuto deťaťu; a ono nepočúva. povedali a kázali inému deťaťu, a ono počúva. ako vy urobíte, či ako toto, či ako to inô?

3) idú deti po ulici a hulákajú, dohadujú sä, nazývajú sä, bijú sä. ako je to? — idu iné deti po ulici ticho a samy sebä sä opytujú, čo sä naučili, aby to i doma povedali. ako je to? ako vy urobíte, či ako té, či ako této?

36.

1) šilo bodilo po vode chodilo, ale sä neutopilo. čo je to?

2) po poli behalo, dúchalo fúkalo, fučalo hučalo, fuňalo duňalo, tu kochy rúcalo, tu dachy váľalo, tu dymy lykalo, očú sä týkalo; ale sä nikedy nikomu na oči ešte neukázalo. čo je to?

3) horí páli, ale aj topí a veliké kopy na ledačo malí; surovinu varí, vodu hore parí a voda ho hasí, keď sä naň vytasí. čo je to?

4) do sita do koša neide tá noša, do čoho ju dáme, keď chuť na ňu máme. čo je to?

5) ďaleko široko, tu i tam vysoko, lúky role pole, hory, doly, hole, to je veru ono materiňo lono, na ňom sä rodíme a po ňom chodíme. čo je to?

37.

1) na lipe konopa, na konope misa, na mise zelina, na zeline udenina solenina. čo je to?

2) nohy má lopaty, zoban má rohatý, páperové šaty; vo vode sä mága a hovorí: gága! čo je to?

3) sedí pani na dachu, kúri, fajčí a nemá tabaku. čo je to?

4) hôra hučí, baran bäčí a kôň ťahá. čo je to?

38.

| — *ie* | — *ia* | — *io* | — *iu.*

bie bia biu; cie cia; čie čia čio čiu; die dia; fia gia; hia; kia kie ké kye kya; lie lia; mie mia miu; nie nia niu; pie pia; rie ria; sie sia; šie šia šio šiu; tie tia tiu; vie via; zie zia žie žia žiu.

učenia nenie mučenia tomu, čo si ho považuje za božiu vôľu a komu rodičovia učitelia sú milé božie dary a komu na voleniu a chuti nechýbia a komu

sa dary umu od boha danye dané; ono je mučenia iba tomu, čo sä ináče neberie do čítania, písania, rátania, len keď ho nútia, tupia, lajú, ba veru aj bijú. ale my takí, také (takye) nebudeme; lebo my máme velikú vôľu na učenia, aby naši, za ích živobytia, mali potešenia. veru budeme ku potešeniu. komu?

39.

dzi dze dzie dza dzia dzo dzu dziu
dži dže džie dža džia džo džu džiu.

medzi medzami lebo medziami nevädza sä belasie, a ku zámedziu idu husy a na zámedzí pasúce sä gádžu. núdza do roboty zobúdza lebo zobúdzia. núdzu máme, ale nezúfame. džuky, to sa orechy zo zeme vyorané. hádžeme, hádžete, hádžu. fundžalo fun-dží, gun-dža gun-dží, gun-džala.

40.

-ô | -ou | -ov | -av | -ev | -iv | -yv | -uv.

aké deti počúvajú rodičov a účiteľov samou milou vôľou? aké deti nútia rodičovia učitelia palicou, pokutou? či to môžu? do bôbu toho boba. do lôhov bosou nohou. mali veľa zábav. čavka je kavka. a čo ďavká, havká? čo mävká? páv sä pýši pierami. rov ryjeme. na lov idu lovci. šev alebo šov šijeme. lev robí rev, ručí, ryčí ohavne. a čo gäv-dží za ušima? dieťa takô nemilô. divno kývne očima, zívne hubou, zývne rukou lavicu. počúvny, usilovný.

41.

-aj | -oj | -ej | -uj | -yj | -ôj.

háj, boj, dej, duj, kyj, čuj, fuj, kaj, koj. kej žene? lej loj. ruky myj. konaj, kopaj, volaj, váľaj. šuhaj rušaj. čajka, sojka, dojka. vojna, vojta. hej haj! zelený háj, tu je máj, bude raj, pôjde rôj, bude môj. daj pokoj!

42.

mr ml vr vl br bl pr pl fr tr tl dr dl cr čr čl sr sl zr žr hr hl chr chl kr kl gr gl.

mrká: okolia mlčí tichou nemotou, iba na vrchu vyše dediny na chl–me vrkajú hrkútaju divé holuby. niže dediny na váhu na vode hlbokej sú dlhé plte a člny. za dedinou sú močiare, tu žaby krkajú. za močiare frčia obnociari, na obnoci robia trmu vrmu, trhajú sä chl–pia sä, až ím vlci kone potrhajú. čo to blčí? čo to hrmí? čo je žlna lebo žuna a čo jie? zrno? čo je srna a čo jie? ľany drvili, bude klkov. frfoce, mrkoce, trkoce, ako baba. komu sa grgá a glgá? prse mu chrčia. čečinia zovú aj črčinia. necrkaj ale lej!

43.

ŕ ĺ

zotína vŕby a kŕče, čo majú hrby a nosí je na hŕby a otĺka gĺby. chŕka, bo ho dusí, osŕka, že ho bolí. bŕkajú vŕkajú holuby. fŕkajú kone. vo

vode je plno pĺžov. popŕcha, bude .....? sršia sä vŕšia sä ludia, ale akí? ....

44.

a b, c, č, d, ď, dz, dž,
bé, cé, če, dé, de, dzé, dze.
e f, g, h, ch,
ef, gé, há, chá,
i j, k, l, ľ, m, n, ň,
jota, ká, el, eľ, em, en, eň,
o p, (q) r, s, š, t, ť,
pé, (kú), er, es, eš, té, te,
u v, (x.)
vé (iks)
y z, ž.
ypsilon, zet, žeť.

45.

a A, b B, c C, č Č, d D, ď Ď, dz Dz, dž Dž, e E, f F, g G, h H, ch Ch, i I, j J, k K, l L, ľ Ľ, m M, n N, ň Ň, o O, ô Ô, p P, (q Q), r R, s S, š Š, t T, ť Ť, u U, v V, (x X) y Y, z Z, ž Ž.

46.

1) Ani Bohu, ani ľudu, ani sebe nie sa této deti. 2) Ač i o palici lazí, ale dolazí pokuta. 8) Beda deťaťu tomu, čo nemá na Boha umu! 4) Cena života je um a milota, ochota robota. 5) Čo ťa nepáli, nehas. Čas ruže donáša. 6) Duba nenabudeme, ak žalude nezasadíme. 7) Ďalej od nosa nevidí, čo nerozumie to hydí. 8) Ešte žije Pán Boh milý, čo sä nikedy nemýli. 9) Fíg nenatrháme na tŕni. Fijala je malá a velikú vôňu má. 10. Gágory to boli, čo poglgali domy, voly. (čo to boli za ně?.)

47.

11. Hodina ranniá umenia i mania doháňia. 12) Chuti nemá do ničoho, ale čo je nič, do toho má i chuti aj ochoty. 13) Iď tade, käde ťa tí vedú, čo vedia kade sä ide ku rozumu. 14) Jablko ďaleko od jablone nepadá. Aký otec taký syn. 15) Keby nebolo keby, nebolo by chyby. 16) Lahody, lakoty nesú do nudzoty. 17) Ludia boli deti, deti budú ludia, či to deti vedia? 18) Mus je veliký Pán. 19) Núdza do roboty zobúdza. 20) Oči majú a nevidia, uši majú a nečujú. (Aké sú to deti také).

48.

21.) Pečené holuby nikomu nepadajú do huby. 22) Robota je mati života. 23) Sova nevysedí sokola. 24) Šúšu narobili, ale mädu do něho si nenanosili. (Ako deti . . .?) 25) Taliga nenie voz,

teľa nenie vôl, dieľa nenie muž. 26) Ťažalo volom na šije, nauku deťom na duše. 27. Učteže sä moje deti; uk na Pána Boha vieti. 28) Vlka sä opýtaj, či na Boha verí, on zuby na tebä kúsavé vycerí. 29) Zákony božie vedeli ale ích neplnili. 30) Žívorí nežije, hovorí nemý je, vidí a temný je, ten čo sä neučí, čo ničoho nevie, leda telo tučí.

49.

50. |-i-|-y-|-e-|-a-|-ä-|-o-|-ô-|-u-|.

Deti moje deti, teraz pozor dajte,
A čo sä učíte, na pamäti majte.
Lebo čo sä učíš, keď si nezachováš,
Ako bys na vodu písal sebe rováš,
Ako bys na vietor písal, to je tolko:
Rozumej, pamätaj si to, milý hoľko!

50. *(opakovania, opätovania)*.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

26. 1.) 2.) 3.) 4.) 5). 27. 1.) 2.) 3). 28. 1.) 2.) 3). 29. 1.) 2.) 3.) 4.) 5). 30. 1.) 2.) 3.) 4). 31. 1.) 2.) 3.) 4). 32. 1.) 2.) 3.) 4). 33. 1.) 2.) 3.) 4). 34. 1.) 2). 35. 1.) 2.) 3). 36. 1.) 2.) 3.) 4.) 5). 37. 1.) 2.) 3.) 4). 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50.

51.

Ako sä deti volajú.

Adam Adamko, Anna Anka Annička, Beniamin Beňo Benko, Boldo Boldko, Božena Boženka, Cyril Cyrilko Cyrko, Česlav Češko, Dano Danko, Dyno Dynko, Elek Elečko, Eva Evelina Evka, Fero Ferko, Gašpar Gažo Gažko, Gregor Greguš, Havol Gálko, Chimo Chimko, Imro Imrich, Jano Janko Janíčko, Jozef Jožo Jožko, Júda Judka, Karol Karolko, Kubo Kubík, Kata Katka Katra Katina Katinka, Ľudvík Ľudo Ľudko, Ľudmila Ľudka, Martin Maroš, Maria, Mara Marka, Marina, Mariška Marienka, Matej, Maco Maťko, Michal Mišo Miško, Náco Nácko, Náto Nátko, Ondrej Ondro Ondriš Ondriško Ondráš Ondráško, Olga, Pavol, Pavolko, Pavlík, Pavčo, Petor Peter Petrík, Peťo Peťko, Rudo Rudko, Rudolko, Stanislav Stano Stanko, Samuel Samo Samko, Štefan Štefko, Števo Števko, Tereza Terča Terčika, Tomáš Tomko, Uľa Uliena Uľka, Vojtech Vojtko, Vilo Vilko, Xaver Savér, Zuza Zuzanka Zuzička, Zina Zinka, Žofia Žoša Žofka Žoška.

52.

Ešte som len bol nemyja, už som meno mal,
Ľudia mi ho povedali, Pán Boh mi ho dal.
Len som bola tá nemyja, už som meno mala;
Ludia mi ho riekli, božia láska mi ho dala.
Budem si ho veru vážiť, ako boží vienok
Na dušu mi položených božích upomienok.
Vo mene mi božom toto meno, čo mám, dali;
Dal mi ho Bôh, ľudia mi ho len tak povedali.

A keď ma tým rodičovia menom napomenú,
Počúvnem a neurobím hanbu môjmu menu.
Lebo sä tu rozpamätám, že sám Pán Boh ma to
Napomíná a že mi dal milô meno na to.

53.

Akô má Pán Boh meno? to vedia deti nábožné.

1) Žehnáme sä takto: Vo meno Boha Otca i Syna i Ducha Svätého, Ameň. To je meno božie, čo je on sám Pán Boh, Otec Syn a Duch Svatý.

2) Ako to ďalej poviete? Takto to povedám: Bôh je Pán večný sám; to je on ten jedon jediný a nenie tým iný nik aní žiadon.

3) A komu to povedáte? To povedáme jemu samému, Pánu Bohu a potom sebe samým a potom rodičom, potom učiteľom a kazateľom naším a potom aj iným ľuďom.

4) A kedy to povedáte? ked sä modlíme Otče náš!.... aj ešte povieme: Bože náš, Otče náš, dal si nám len ty sám ten živôt milý nám, rodičov, učiteľov, kazateľov; dajže nám sä učiť a tak byť a robiť a činiť, ako ty to kážeš a velíš.

5) A počo že vy to tak povedáte? Lebo vieme že je to meno božie svatô u nás. Ak to nevieme, teda naše mená sú nanič a sú len tolko, ako keď sä menujú voly a kone: Hornoš, Savka, Levik, Pejko, Fako, Sivko.

6) A na čo že ešte vy to povedáte? Na to a za to, že len tak vieme čo Pán Boh káže a velí deťom a ľuďom, keď sä modlíme. Lebo keď my mu to povieme, aj on nám potom povie, čo máme

robiť; a dá nám Anjelov, aby nám pomáhali to robiť a zachovávať, čo on káže a velí.

54.

Čo Pán Boh káže deťom, to vedia a činia robia deti pobožné.

Pán Boh veli káže deťom:

1) Deti moje, pamatajte na moje meno a modlievajte sä mi každý den. 2) Počúvajte vaších rodičov a učiteľov. 3) Učte sä pilne. 4) Nešantujte, nebuďte divé a samopašné. 5) Neberte nič nikomu, ani len tej byle. 6) Nekazte nič, ani to čo je vaše, ani to čo je cudzie. 7) Nesužujte živočichy, lebo ích to bolí, ony cítia, tak ako aj vy cítite, keď vás bolí. 8) Nevaďte sä, nesocajte sä, nebite sä, nenadávajte si. 9) Hanbite sä na také veci pozerať, čo sú hanba. 10) Hanbite sä také reči hovoriť a počúvať, čo sú hanba. 11) Nelyhajte, necigáňte; to je hanba. 12) Nelakomte sä na nič, ani doma, ani inde na ovocinu na maš-krty paškrty. To je hanba. 13) Čo sám rád vidiš, to čiň aj iným: čo sám nerád máš to nečiň ani iným.

55.

Ako sä to majú deti varuvať samy; to vedia a činia tak deti opatrné.

1) Deti keď boli nemyje, vo vankúškach, odedzách a vo povojníkach, teda ích varuvali mamky a varovkine. Teraz ale už nie sa nemyje; a Pán Boh ím na to dal um a rozum aby sä vedeli varuvať samy. 2) Deti sä budú varuvať samy tak, keď budú tak sä držať, ako ím rozum od Pána Boha

daný káže. A ako ím ten rozum káže? Ten rozum ím takto káže:

a) Divo tuho nebehaj; käde ideš, pozeraj! ako? a prečo? *b)* Ide voz, lebo kone, lebo voly, vyhýbaj! ako? a prečo? *c)* Na vozy, na koče, na sane sä neliepäj! ako a prečo? *d)* Kamením a čím iným nehádž, nelúčaj! ako a prečo? *e)* Rozhorúčený vodu nepi! prečo? *f)* Sám do vody neiď a sám sä nekúpaj! prečo? *g)* Ku volom ku koňom neiď a ích nepichaj! ako? a prečo? *h)* Sirky, zápalky nebantuj, neber, nezapaluj! prečo? *i)* Ovocinu nesúcu, hôľky a grmany nejedz! prečo? *k)* Jedlá nehltaj, horúce nelykaj, pekne jedz! prečo? *l)* Pálenky a opojného napoja nepíjaj! prečo?

56.

| -r- | -ŕ- | -l- | -ĺ- |.

Choč je vrch aj Hrdoš. Srb je muž, srp je kosák. Tŕň je ker, dŕň je pažiť. Tŕp-ky a tŕn-ky sú trpké; zuby od ních tŕp-nu. Krt ryje, chrt vyje ďafá havká, je pes. Brk je paruť, letka, pero; prk je pot od capa. Mrk, klk, mlk, mĺkvo zrno; veľa zŕn. Pŕš-ka je ked ...? Potŕč-ku majú medzi sebou tí, čo sä vadia, bijú. krk lebo grg. krp-ce sú obúv. Vrb-com šijú ševkine. Vypil to na jeden glg; to poglg-nul. Vlk po-hlt-nul kus. Na brv-no črch-nul sekerou. Hrm hrmí, šum šumí biely oblak padá: čo je to? mlyn. Kln-ka, kln-ka, daj nám sln-ka, veď ti mi ho dáme, keď sä poihráme.

57.

-ie- | *-ia-* | *-io-* |.

1) Bied-ny, čier-ny, diel-ny, ried-ky, rieč-na voda, sied-my den, siat-no zrno, cieľ, čiar-ka, dier-ka, liek, riad, sieť, žiak, kiar. Za-čiať, liať, viať, siať, tiať. Viac, oď-kiaľ, po-kiaľ, dokiaľ.

2) Diet-ky! niet vám inej roboty, len čo?... Teda čo sä má diať od vás? to načím vám ve-dieť. Ešte si len na piaď od zeme a už moc na-nič-hodného o tebe vieme; ja viem aj ty vieš; bied-ny si ty detvák.

3) Čierny cigáň, čier-nejší muríň. Po čiar-kach píšeme. Išiol poriad-ne, vy-šiol na kiar, našiol pe-niaz a dal ho díov-čaťu, bied-nej sirote, aby si zaň po-liov-ky kúpilo. A to diov-ča za ten peniaz poliovky si do brn-čeka naliať dalo a cho-rej materi za-nieslo. Aké to boli obe dietky?

4) Do dier myši lezú, do sieť a do sakov ryby ženú. Ja mám rád pekný riad. Keď majú vŕby miaz-gu, čo robí žiak? Kurence čiapu čiap-kajú; ale čiap-ky nosia ľudia na....? Tôňa je tieň; kôlňa je sieň lebo cieň; a čože je mieň? Šiaľ, ten robí galibu; žiaľ si vedie žalobu; šial je ale mäsa kus; na hiar-te ho peč, okús.

5) Gar-biar do kiaď kože dáva; ale od-kiaľ ko-že máva? a dokiaľ je tam dr-žiava? Bude vietor viať, budu žito viať, viatno siatno zrno budú mať.

To je tá myš, nenie tá, niet jej pier, ale lieta: čo je to? To je netopier, hacier, has-topier.

58.

|--*i*|--*y*|--*e*|--*a*|--*o*|--*u*|.

1) **bli bly ble bla blo blu bľu bri bry bre bra bro bru**, a tak ďalej.

2) Bratia moji mladí za mladi sä pričiňme uži-toč-ným veciam sä naučiť. Do-bré deti sú dar od dobrého Pána Boha: zlé, samopašné, nepočúvné deti sú pokuta: oni sú príčina velkých žiaľov pre rodičov. Brúsia, behajú, blúdia sem tam na darom-nicu; brodia po blate po mlá-kach a brydia, pľúha-jú si šaty, a nemilobohu trávia čas, nič sä neučiač.

3) To je človek hlúpy a blázon, čo blúdi a na-pra-viť sä nedá. Nepre-pĺ-ňaj si brucho jedlámi; to je proti prikázaniu božiemu, proti rozumu a mra-vu, to sä nesluší: takého nazývajú žrútom. Kam ty rad-šej ideš, do práce či do hrania? Ako kedy je dobrô, hodnô a dovolenô. Aká práca, taká pláca.

4) Dobrá mysel a veselá viac platí leš zlata ve-ľa. Kto sä topí, slamy sä chytá. Múdremu povedz slovo a pošli ho, vykoná čo treba.

5) Bradu brijeme, holíme; kašu bryjeme, mieša-me; preto sä menuje aj bryja. Brány zavierajú, bránami bránia role, pluhom naj-prú zorané. Gra-cou chránime, hra-bľami hrabeme, kropáčom kro-píme, trúbou . . . . ? Grule volajú zemiaky, dávajú je grúlivým bravom.

59.

1) bzu, cky, čka, cmu, čme, cva, čvi, dce, dba, dno, dva', hni, chci, hma, chvi, kde, kdo kto, kmo, kni, mni, pni, sbo, scho, sko, ško, sme, sny, sto, svo, šmí, spi, švy, tcha, tká, tma, tni, tva, vbi, vče, vdo, vko, vňa, vše, vtá, vza, zbu, zdá, zha, zmo, zná, zva, žhú, žmý, zni, žva.

2) Včely a čmely bzučia, zučia, brn-kajú, Hmyzy sú to, a potom i této: pilný mravec, daromný koník. Či ste počuli o tom, ako raz prišiol koník pýtať mrav-ca, aby mu dal jiesť, že nemá nič a že ide od hladu zo-mrieť? . . . A mravec sä koníka spýtal, že čo robil cez leto, keď si na zimu nenahonobil? a konik mrav-covi odvetil, že len tak po lúkach si pre-spevuval. Tu mravec na to povie koníkovi: Ty daromník, nedám ti ani byle; keď si cez leto pre-spe-vuval, teraz na zime si tancuj a zomri od hladu.

3) Hmyzy sú potom všelijaké chrobáky čkory lebo ucholaky, muchy, motýle, komáry, ovady, osy, srš-ne: hmyzí to a hmýri to: volá sä hmyz, hmýr. Aký hmyz trápi deti neporiadne, čo sä neradi češú, negabú? . . . Ucholaky sä menujú čkory preto že láčia lak majú na ucho, radi do ucha lezú. Treba sä ích hľadieť. Včely a osy štípu, pú-štajú žihadlá.

4) Vtáky vydávajú všelijaké zvuky a hlasy. Vrabec čiriká, čviriká, kohút . . . . ? kvoka kvoč-ka kvoká, a čo krákori? . . a kodkodáka? . . kuratá? . . moriak hudruje, holuby? . . lasto-vička šteboce, vŕtiká, vŕž-diká, sýkorka činčaruje, pinka penká, belorýpka rýpkuje rypká, penica peniká, škovrá-

nok vŕlika vŕžiká ško-vŕliká, vrana kváka, a čo rapoce? čvíkota čvíka, prepeľica poťpoliká, pipíška pipíškuje, hús gádže, gyga, gagoce, kačica kačká a kácba. ško-rec, sojka a papagaj sä naučia vra-veť.

5) Iné zvery, iné zvuky a hlasy. Bujak mr-mle mumle reve ručí ryčí; vôl, krava bučí, ryči, múka, mrn-čí; kôň mihahá, hrži, r-ží či erdží; teľa bľačí; ovca báčí; ja-bňatá bľačia bäkajú; somár hýha; sviňa grúli, hrochá, krochá krochká, kvičí: prasa...? mačka miav-ká, mävká; myš piští; pes brechá, ďavká, havká, skučí, zavýja, vrčí; chrt, kopov skolí oskoľuje; zajac vreští; liška skolí; vlk vyje; meď-veď mumle; had sipí; žaba munká, krká a kvaká. Vo škole sä učíme o zve-rach o tvo-rach všelijakých. A na čo sä to učíme? Aby sme je znali a tak po-znali moc toho, od koho sú.

6) Ľud-ské hlasy: Dieťa frn-ká, švŕ-ľa, gävdží, ziape, plače, kvíli, rynguje, rumádz-ga, fiká; potom hútorí, jaskoce, jaskotí, ďabolí či ďavolí, šteboce. Človek mumle, dudre, šemre šomre, homre, kričí, kríka, trepe, tára blú-zni, kľaje, hlási, volá, smeje sa, plače, narieka. Pochabý sä jako smeje?.... Keď človek pekne vraví, hovorí, rozprávä, rečuje, učí, káže, vtedy je človek už viacej ako tvor zem-ský, už je vtedy dieťa božie. Lebo Pán Boh je samô peknô, jasnô, dobrô, věčnô slovo.

7) Koho majú deti milovať? My deti máme síce každého človeka milovať, ale svojích rodičov máme po Pánu Bohu naj-sam-prú a naj-väč-mi milovať. A to preto: Lebo sä oni starajú o nás, opa-

trujú vychovávajú nás, knihy, šaty a jedlo nám dávajú a ku Pánu Bohu nás vedú. Ale Pána Boha máme najprú a naj-väčmi milovať; lebo od něho pochádza **po prvô**: to, že sme deti a že sme nie nerozumné tvory ale deti-ludia; **po druhô**: pochádza od neho to. čo sú a čo majú naši rodičovia; **po tretie**: pochádza od nehovše to, čo očima vidime, ba i to čo nevidíme a to je naša duša, náš rozum, naša myseľ, naša pamäť, naša dobrá pílna počúvna vôľa. Ó jaká je to preveliká láska božská, že sme ľudia a nie zvery nerozumné tvory.

60.

| *--ie* | *--ia* | *--iu* | *--ou* |.

1) črie, drie, hrie, dria, hria, krie, kria, mrie, mria, prie, pria, trie, triä, tria, triu, vrie, zrie, žrie, dlie, cnie, frie, hnie, chria, chlie, klie, kliä, klia, kliu, mlie, mnie, plie, srie, slie, slia, šlie, šlia, smie, smia, tlie, tlia, dnie, dniä, dnía, dniu, dňou, sbie, zdie, štie, tnie, tmie, znie, žnie, zvie, zjie, kvie, svie, žvie, žvia, drou, hrou, krou, prou, trou, dlou, cnou, hnou, klou, mnou, plou, sľou, šľou, tnou, tmou, znou, žnou.

2) Ne-smie človek zvie-rata trápiť. Kto spí, tomu sä snie, kto je sám tomu sä cnie. Vtáčik spieva, letiac po nad krie-vä a kria-ky. Rubač drevo na šteliny štie-pa, kosec kosu na kosbu po-klie-pa. Sliu-ky pognia-vené doviezli na trh. Črie-vice trie čiernilom. Kto pekne neberie, čo mu dávajú, ale chmá-ce a chnia-pe, to je grobian. Skúpy otec sbiera, syn márnik sä vy-škiera.

3) Je to dieťa, ako to kvieťa, ten Janíček malý. Nedrie sä za mamkou, keď je čas do školy; nedriape si knihy, nekalí si šaty, ale pozornou mysľou a velikou bedlivosťou si je varuje, chráni, šanuje. Ne-mrie pachtivo-sťou, nebaží nebezočí nepríe-zočí, do reči neskočí, daromnou šantovno-sťou nediVočí, ale svojou veselou ticho-sťou, poriadno-sťou, poslušno-sťou a pilno-sťou každému sä páči. Je to dieťa, ako kvieťa ten Janíčko malý. Ked on do-zrie teda to zvie, ako je to dobre do-brou a cnou pracou za mladi sä cvičiť a dobre sä učiť.

61.

--i- | *--e-* | *--a-* | *--o-* | *--u-* | *--y-* |.

1) Blen je škod-ná zelina: brat je blíz-ka rodîna; blúd je planá hodina. Brús je kameň po-trebný; bryď bruď skutok ne-trebný; brod je priechod cez vodu; po pri rieke je breh, na dedine psí brech. Prúd je voda tekúca, prút pokuta horúca. Včelám na škodu je trút, ohňa skre-sať treba trúd.

2) Kmíň a šmál je, známe ho; kmín je rasca, jieme ho. Vo dverach je prah, po ceste je prach. Na dome je zrub, na tele je trup. Sám netrúb, že si trúp. Plod je rod, cez plot neprejde skot či statok. Zmak a zmok je len zrok. Kus chleba je kruch, stojatá voda je krúh, kolo to je kráž, kráža, kruh.

3) Aky chrám, taký krám; aký kraj, taký kroj; aký Otec taký syn, akô drevo taký klin; aký zvon taký zvuk; aké gäjdy, taký huk. Smäd, hlad a chlad zvykni hľaď, milá mlaď, prenášať; na to sä cvič a to si zvyč a nebudeš ledač, maznač naníč.

A to len tá sprostač nemá nič na do-stač; zárobok prepije a potom hlady mrie. Do-zrie klas, príde čas, stane sä ti na vlas, ak je to boží hlas.

62.

| - - *ie* - | - - *ia* - | - - *iu* - |.

1) Džbá-nom do džbera, džbara vodu liali, vodu črpkali, vo vode sä čľap-kali; že len tak čliapkalo. Na hore drieň, po povodni býva hlien, keď je mráz, teda srieň. klia lebo glia je kliuh; krivô poleno je kliuch. Čistota sä volá kliud a čo je kliúč?

2) Nerob daromný smiech, priam bude hriech. Kde je priek, tam je hriech, tam nechutí chlieb, všetko ide na priek. Poviem vám hádku: Obrúštek, hraštek, bochnička? To je nebo, mesiac a hviez-dy, Den sä brie-ždi. Dietky ako kvietky. Ale čo sú viac dietky ako kvietky? Kvietky majú vôňu, dietky majú dobrú vôľu a lásku.

63.

| -*i*- - | -*y*- - | -*e*- - | -*a*- - | -*ä*- - | -*o*- - |
| -*ô*- - | -*u*- - | -*ie*- - | -*ia*- - |.

1) List, lesť, rásť, päsť, masť, most, mušt, piest, niesť, viesť, miasť, hosť, húšť, kosť, kyst, liezť, viezť, pôst posť, rôšť, tesť, dosť, osť, zášť.

2) Biely bielosť belota, čierny čier-nosť černota, červený červenosť, zelený zelenosť, žltý žltosť, svet-lý svet-losť. Slepý slepota, hluchý hluchota, nemý nemota, hlúpy hlúposť. Chudý chudosť, chudoba chudobný, bujný bujnosť, tučný tučnosť tuč-

nota. Hrubý hrubosť, mocný mocnosť. Dlhý dĺžosť, krátky krátkosť, tenky tenkosť.

3) Soľ, slaný, slanosť. Zlato, zlatý, zlatník. Sriebro, srieborný, srieborník. Meď medenný, medenník, medenica. Žito, žitný. Pšenica, pšeničný. Jarec, jarčený. Ovos, ovsený. Zima zimní zimošný, leto letní, letošný; jaro jarní, jarica, jarienka, jarka, jaseň jasenní, jasienka.

4) Dobrý dobrota, zlý zlosť zloba zlobivost zlobivec, pilny pil-nosť, učený učenosť, múdry múdrosť, poslušný posľušnosť; šťestia šťa-stný.

64.

|-l--|-ĺ--|-r--|-ŕ--|--l-|--ĺ-|--r-|--ŕ-|.

1) Na ruke je prst, na zemi je prsť. Na koži je srsť, keď spl-zíe je plsť. Dlaň je ruka vystretá, päsť je ruka zapretá, žmeň lebo hrsť je ruka zavretá. Hrsť je aj zožinok žita. Na mokradi je trsť, brod je, kädiel môžeme brsť. Ľan váľajú, budú ho tĺcť či klcť.

2) Včely robia brnk, telce, kravy mrnk, malé deti frnk, hladnô brucho škrk, nos nečistý smrk, šantovné deti strk, bars i po ceste je štrk. Čo prská robí prsk, čo vŕzga robí vrzg lebo vrzgot, čo vrždí robí vržd lebo vrždot, vrždania.

3) Ide chlapec poriadny poriadne zo školy a druhý chlapec mrzký, neporiadny príde a nič po nič mrsk mu blatom do tváre. Ako urobil? čo zaslúžil ten mrzký? súďte ho. Lebo môže byť on byst-rý čerstvý šuhaj, ale mŕskať blatom do druhého, či to smie? Nesmie ani raz mrsk-núť.

65. |--i--|--y--|--e--|--a--|--o--|
|--u--|--ie--|--ia--|.

1) Blísk lebo blist je to, čo sä bliští; blesk lebo blysk je keď sä blý-ska na nebi. Bryzg je od brýz-gania Dlask, gľask lebo glezg je vták. Gule nabíjame do flínt; a čo vbijeme do tvr-dých a sprostých hrínt? Grant je, kde voda po rúrach rulí a garajom hore idúc, rinie tečie do kasne, do grantu.

2) Základ domu je grunt, zrúcanina sä volá rum i zrunt. Synku, nemusíš moc chleba hrýzť, lebo budeš mať moc hlíst. A ten chrúst nevie plávať, musí brúzť. A ten drozd má dosť dlhý chvost. A tú chrasť nik nebude krasť. A tú klesť treba sniesť a na hŕbu klásť. Budú priasť, bude prast-vy.

3) Plášť je kepen, treba ho keď je pľušť: plášť mädu jiesť je sice slasť, ale neosladí človeku strasť, keď mu za hriech hrozí trest, ze sä pred ním musí triasť. Dedina, otčina, tu tvoja rodina, tu reč tvoja milá, táto Slovenčina — to tvoja Otčina, najpruj-šia najmilšia. Otčina je tvoja vlasť, tam ti na človeka zrásť, do srd-ca ti musí vrásť. — Vo škole nerobte daromný tresk plesk, jask, vresk; kto nepočúvne, dostane vý-prask.

66.

1) Strm-ný vrch tak, že sä naň štvor-nožky driapať museli. A té vrabce z toho tŕňa štrnk brnk do tŕňa. Mrcha strach je tomu, kto má dušu zlosvedomú. Hrachu struk. Otca môjho vlastný brat, mi je strýk. Ľudské čary pletky sú, nieto strýg. Šproch je dieťa malô čo rado a pekne hovorí a neblúzni ne-špince, ne-špryhá, nerobí špryh.

2) Sena, slamy stoh, na posteli stroh; na koryte strúh a vo vode pstrúh, čo má rád byst-rú čerst-vú a ždiar-nu vodu. Kamenia a skália vlese me-nuje sä stros: najväčší vták je pštros. Škvŕ-ľa je, škria-di sä to dieťa; daj Pán Boh trpelivosti pri ňom! Nepozorný a neopatrný chlapec pri-mknul sä hlavou ku svieci a tu mu vlasy o-škvŕk-li, že len tak za-škvr-ča-lo, škvŕk, škvrk urobilo: a na dru-hý den chlapec ten driapal sä na jeden o-strm a potom na strom: spadol a ruku zlomil. Daj Bože trpelivosti pri takých deťach! O dieťa moje, varuj sä takej neskrotenej samopaše detin-skej! ne-po-skvrň si ňou živôt hned za detin-stva! lebo to potom až do smrti len mrz-kô zostane.

67.

1) Aby sme dobre čítali a písali a čítanô rozumelí, musíme dať pozor na značky, ktoré sú *nad* písmená-mi; a té sú: *dĺžeň* ', *vôkaň* ^, *mäkčeň*: ¨, ˇ, '.

2) *Dĺžeň* sä volá preto, že písmená dĺži: i *í* y *ý* e *é* a *á* u *ú* l *ĺ* r *ŕ*. Zlý chlapec sä zlost*í* len zo samej zlosti. Či tá žiačka dobre č*í*ta? nie, ona len do sveta vieti a d*í*va sä ako divá. To je jej chyba, že jej na pozornosti ch*ý*bä. Už ju za to dosť myli, ale ona sä len všdy m*ý*li; nepomyslí a a nedom*ý*šľa sä, že pekn*é* deti sä tak pekne držia. Išli dvaja p*á*ni a jedna pani vo v*á*le po pri tom vale; a toho jedného p*á*na som videl viesť za ruku jedno páňa. Na nosenia vody je kupa, keď kúpime dačo, to je k*ú*pa. Čo je trup? a čo trúp? (viď 61. 2). Hrby a h*ŕ*by (viď 43). Majú drevené k*ĺ*ky, ľan

drvia, budú klky. Šli na dol nie na pľtach, ale len na pĺtkach.

3) *Vôkaň* sä volá pre to, že sä *ô* vyslovuje ako *uo*. Bôh je Pán Boh, tak ho pokorne voláme. Zlé deti sú ako dôpusty, ktoré on na ľudí dopustí; také deti, čo ich vôľa ku ničomu dobrému nevolá. Taký chlapec, čo nemá vôle ku ničomu, predsa voľ nevoľ musí robiť, ako vôl, lebo ho nútia. Pojď na pôjd.

4) ***Mäkčeň*** sä volá preto, že písmená mäkčí, mäkkými robí; a té písmeny sú: a *ä*, c *č*, d *ď*, dz *dž*, l *ľ*, n *ň*, s *š*, t *ť*, z *ž*. (Na ä viď 25). Dobrá kúpa je keď dobre kúp*ä*. Chyba a chýb*ä*? Lipa má kvet voňavý, na ktorý včela ulípa a naň sä liep*ä* I vŕba ba i vŕb*ä* má na jar svoju vôňu. Keď za leta je suchota, to rastlinám vadí, lebo ich tá horúčosť v*ä*dí. Cín je kov, čin je skutok účinok. Ďateľ *ď*ubá do duba. Priadky pradú pra*dz*u; kosci kosia mladú mlá*dz*u, otavu. Funga *fundží*. More luny há*dž*e, mušle na breh vyhádzalo. Ho*ľ*a je holá. Do kola nastaväli toho kôľa. To sä vtedy stávalo, keď sä u nás stav*ä*lo. Zlí *ľ*udia aj iných ku zlému lúdia. Čo je stena a co *š*te*ň*a? Pán učitel náš chváli nás, že sä nenazývame, neprezývame; ale že spolu pekne nažívame prežívame. Každý môže rad by*ť*, že má doma dobrý byt.

68.

1) Aby sme dobre čítali a písali a čítanô, písanô rozumeli, musíme dať pozor na to, ako sä niektoré písmená *pred slovámi* tak ako treba píšu, ale ich inakšje vyslovujeme tu i tu. Té písmená sú: *k*, *s*, *v*, *z*, *ku*, *ko*, *so*.

2) K ako *g;* ku ako *gu*, ko ako *go*. *Kdo ku* bázni božej a *ku* láske *k* Bohu prikladá príčinlivosť *k* učeniu a *k* umeniu, *ku* práci a *ko* všetkému tomu, čo má robiť; ten veru príjde *ku* rozumu *k* majetku a *ku* statku. Babka *k* babce budú kapce aj nohavice. Dieťa moje! nechoď k ním, k tým k takým *k* ledákym, *ku* planým k podvodným, k falošným, k túlavým, *k* lenivým, *k* lakošným, *k* daromným; lebo *ku* posledu na zlô ťa len zvedú. Pojď ty k nám, *k* naukám a *k* návkam, *ku* školám, *ku* knihám a k prácam, k dobrým deťom, *k* múdrym ľudom a k súsedom, k tej dobrej rodine, veru tak naiste dobrô k tebe príjde.

3) s ako *z*: so ako *zo*, málokedy ako so. *S* Bohom začni, *s* Bohom konči; nepúšťaj ho nikdy *s* očí. Ten chlapec sä *s* dobrými spriatelil, *s* deťmi s chlapcí s tými poriadnými *s* usilovnými s počúvnými obchodil, s nimi teda zmúdrel, s nimi sä veselil. Tento chlapec sä splietol *so* zlými, *s* daromnými, *s* nehodnými *so* šantovnými, s túlavými, s kradošnými, s chlapcí s pokutníky takými; budú trestať ho s nimi. So mnou nechcel isť ani s tebou; nech íde s kým chce. Otec a mať so syný, s dcérami, *s* vnuký a s vnučkámi sú domáca rodina.

4) v ako *f*. Kde byvajú deti? *V* kolískach (*v* hojdách *v* belčovách), *v* postieľkach, *v* posteliach, v izbách, v chyžiach vo svetliciach, *v* palotách; — *v* kolibách, *v* chalupách, *v* budínkach, *v* domčekách, *v* domiech, *v* kaštieľach, *v* palácoch, *v* zámkoch; — *v* dedinách, v mestečkách; v mestách; — vo školách, *v* kostoloch; — *v* hrobčekách; — v nebi. v

raji, v jasnom kraji, v laskavých rukách božích, ako anjelici. Povedz pravdu v oči tak, ako sä svedčí.

5) *z* ako *s*. Kto je *z* koho? *Z* Boha sú všetky dobré deti a všeci dobrí ľudia; *z* moci božej je celý svet nebo i zem. Zlé deti a zlí ľudia sú *z* diabla, *z* čerta, ak sä nechcejú napraviť. To Pán Boh dal, aby deti boli z otca a z matere. Z detí budú chlapci a diovčence; *z* chlapcov a z diovčeniec budú mládenci a panny; z mládencov a *z* pannien budú mužovia a ženy; z mužov a zo žien budú starci a stareny. Zo starcov a zo starien čo bude? Zomrú; a keď boli dobrí, dokial žili, budú z ních po smrti boží Anjela. A keď boli zlí tak, že sä nechceli napraviť, čo bude *z* takých? Čertovi utrápenci. Čo bude *z* poriadných, *z* usilovných, *z* počúvných, *z* pobožných detí?.,. Čo bude z neporiadnych, z lenivých, z nepočúvnych z bezbožných detí?...

6) Čo je *z* čoho? čo robia *z* čoho? Zo zrna je žito. Zo žita a jiného zbožia na roli zožatého, v humne vymláteného a oviateho, vo mlyne múku meľú; z múky cesto zarábäju, *z* cesta chlieb pečú, *z* chleba kruchy, okruchy, smidky, ovaly, kusy a kúšteky krájajú. Z olova, z mede, zo železa, z ocele, *z* cínu, zo sriebra, zo zlata robia rozličné veci. Z olova broky a guľky do flint; z mede kotly s uchámi i bez úch, pavne, medenice, rúry a rine; zo železa sekery, motyky, rýle, píly, pílky, reťaze, podkovy, kliny, klince, latovce, šponáre, kramle; z ocele robia nože, britvy, penáliky, ocieľky, pracky a spinky. *Z* hliny robia pece, hrnce, misy, misky, krčahy, cedáky, rajnice a iný riad do kuchyne. — *Z* ľanu a *z* konopí robia pradzu; *z* pradze tkajú

plátno, z plátna robia šijú biele šaty, farbanice, tlačenice, plachty, rúcho a jiné obleky. Zo šiat plátených sú handry, onice; z handár z oníc robia papier v papierni; z papieru robia knihy. Čo zo skáľa, z kamenia? čo z vlny?

69.

Deti! dajme pozor na písmená *vo sriedku* slov a *na konci* slov: uvidíme, že sa píšu tak, ako treba, ale sä inak vyslovujú.

1) *b* ako *p*: ba*b*ka, ža*b*ka, cha*b*zda, há*b*čeky, hlú*b*, drá*b*.
2) *d* ako *t*: ne*d*bá, hu*d*ba, há*d*ka, na*d*, o*d*, ha*d*.
3) *ď* ako *ť*: ra*ď*te, pra*ď*te, hľa*ď*te, mla*ď*.
4) *dz* ako *c*: pove*dz*te, ve*dz* to, neje*dz* to.
5) *dž* ako *č*: há*dž*, nehá*dž*, do *dž*bána.
6) *g* ako *k*: uderil sä v leb, má tam biľa*g*.
7) *h* ako *ch*: ľa*h*ký, kre*h*ký, ro*h*, lô*h*.
8) *k* ako *g*: da*k*do, leci*k*do.
9) *s* ako *z*: pro*s*ba, ko*s*ba.
10) *š* ako *ž*: v*š*dy, vo*š*dy, tolko čo vo*ž*dy, lebo v*ž*dy.
11) *z* ako *s*: vo*z*ka, ro*z*chod, ro*z*ka*z*, rá*z*socha, ro*z*tomilý, vo*z*.
12) *ž* ako *š*: čtvorno*ž*ci, čtvorno*ž*ky, ro*ž*ky, mu*ž*, ra*ž*, krí*ž*.

70.

Deti! aby ste mohli dobre čítať a čítanô rozumieť, musíte dať pozor na znaky, ktoré sú *medzi slovami v riadkach*. A té znaky sú této a takto sä ménujú: . : , ; ! ? „ " ‚ - ( ) — to je: *Badka*.

Dvojbadka : *Čiarka* , *Badkočiarka* ; *Čiarkobadka* alebo *čujník* ! *Otázník* ? *Spomník* „ " *Spojník* - *Vlúčník* alebo *závorka* ( ) *Napomník* alebo *prestávka* —

Ako a kde této znaky treba v písme klásť, to sä naučíte dobre len potom, keď budete vedieť zo svojej hlavy napísať to, čo pomyslíte. Teraz tolkoto vedzte :

1) *Čiarkobadka* alebo *čujník* je tam všade položený, kde človek na Pána Boha volá, prosí ho, vzdychá k nemu. Ach Bože! dajže nám deťom dar Ducha Svatého a rozumu dobrého! Potom ten znak stojí tam, kde je napísanô tak, aby to detí a ľudia počuli a počúvli. Deti! buďte pilné, poriadne a pobožné! Počúvajteže, dietky, moje! Ach či vás ľutujem deti vy, čo ste naničhodné!

2) *Otázník* všade stojí tam, kde je *otázka*, kde sä spytuje, opytuje, táže, otazuje dakto dakoho: kto je? čo je? kto je čo? čo je čo? kým, čím je kto? čím je čo? kto nenie čo? čo nenie čo? Aký je kto? Akô je čo? Aký je kto väčmi? Akô je čo väčmi? Aký je kto ako kto alebo čo? Akô je čo ako to? Aký kto nenie? Akô čo nenie? Z koho je kto? z čoho je čo? Na čo je kto? na čo je čo? kto je k čomu? čo je k čomu? Od čoho je čo? Za koho je kto? Za čo je kto? Za čo je čo? Prečo je čo? Koľko je čoho? kedy je čo? kedy bolo čo? kedy bude čo? Čo sä robí, deje, stáva? čo sä robilo, dialo, stávalo? čo sä bude robiť, diať, stávať? čo sä stane? čo kto robí, činí, delá, pracuje, koná? Čo sä komu lebo čomu robí, deje, stáva? Čo kto robil, urobil, činil, učinil, delal, pracoval, konal vykonal? Čo kto bude robiť, činiť, konať? Čo sä komu

stane, stávať bude, diať bude? Čo by kto robil, činil? čo kto môže, smie, má, chce, musí? Ako? akým činom? akým spôsobom? čím? s kým? kedy? Kam? kädiaľ? kde? odkiaľ? zkädiaľ? dokiaľ?

71.

Vedľa tých otázok všetko budete i počúvať i čítavať vo škole; a to preto, aby ste sä tak naučili čitanô rozumieť, aby ste mohli myslieť o tom; aby vám to bolo na osoh. Lebo čo počúvaš a čo čítaš, to rozumej; ináče budeš len ako škorec a sojka do sveta bez rozumu vravet a čítať Teda pri všetkom, čo počúvaš a čo čítaš, je *prujšia otázka* pre teba: o *kom* je tu reč? o *čom* je tu reč? A tak musiš najsť *toho* o kom je reč, a *to* o čom je reč. Potom je *druhá otázka* pre teba: *čo sä o kom* hovorí? *čo sä o čom* hovori? A tak keď si našiol toho o kom je reč, keď si našiol to o čom je reč; teda potom ľahko nájdeš to, čo sä o tom hovori. Teraz ti poviem na príklad takto: *Deti sä učia pilne vo škole.* Teda sä ťa pýtam: o kom je tu reč? Ty odpovieš: *o deťach.* Dobre si odpovedal. Teraz keď vieš o kom je reč, že je reč o deťach, nuž sä ta spýtam: čo sä tu hovorí o deťach? Ty odpovieš: že *sä učia.* Dobre si odpovedal. Spýtam sä dalej: ako sä učia? Ty odvetiš že *pilne.* Spýtam sa ďalej: kde sä učia? Ty odpovieš: *vo škole.* A konečne tak vieš o kom je reč a čo sä hovorí o tom. Najdite kto? čo? a čo je reč o tom, tam pod 46, 47, 48.

72. Kto či kdo? čo?

1) Kto? Bôh, to je najvätší kto; potom je každy duch a človek kto. A kto je *ledakto? lecikto?*

2) Kto? Ja, ty, on, ono. To je *počet jednotný* či *jedno rák* My, vy, oni, ony. To je *počet množný* či *viacerák*. Ten muž, tá žena, to dieťa. Tí mužia, té ženy, té deti. Tento žiak, táto žiačka, toto dievča, títo žiaci, této žiačky, této dievčatá. Môj otec, moja mať, moje bratiatko sestriniatko: Moji rodičovia, moje tetky, moje nebožiatka. Tvoj strýk, tvoja stryná, tvoje strýňa, stryniatko: tvoji svákovia, tvoje ujčiné. Jeho švagor, jích švagoríné, jej švagor. Náš učiteľ, váš kňaz, jeho pomocník, jejích alebo jích poslucháči; naša pani, jej pán, jích deti Niekto, dakto, nikto, každý človek, žiadon. Čo je tu jedno, čo je tu viacej? teda čo je v jednoráku a čo vo viaceráku? Pomyslite deti a najdite to!

3) Čo? Bôh, duch a človek na svete je len kto, ostatnie všetko na čo pomyslím a čo poviem, je čo. A tak Bôh, duch a človek je len *osoba;* na tých sä len môžem spýtať kto? ostatnie je všetko *vec;* na to sä pýtam čo? Čo je *lecičo*, *ledačo?*

73. Kto je čo? čo je čo?

1) Kto je čo? Bôh je .... (vídz 53, 2.)

2) Kto je čo? Ja som človek, ty? .. on? .. ona? .. ono? .. Ja som Jano? a ty? .. a on? .. a ona? ... kto sú rodičovia? kto *domáca rodina?* .. Paholok, kočiš, slúžka, varovkiňa sú *domáca čeliadka slúžobná*. Richtár, boženík, hajtman sú *obecní úrad*. Farár, učitel, starosta, staršinovia sú *cirkevní úrad*. Mlynár, kováč, krajčí, remenár, tesár, kolár, stolár sú *remeselníci*.

2) Kým, čím je kto? Janik je žiakom teraz a bude potom remeselníkom. Dobrý otec, dobrá mať, dobrý rodičovia sú deťom božími anjely. Zlô kamarátstvo je čertom. Môj brat je richtárom. Tvoja sestra je varovkiňou, slúžkou. Deti zlodejské rodičom sú hanbou a potupou svetskou. Dobrý učiteľ je pre deti božím darom.

3) Čo je čo? Hlina, prach po ceste, prsť je zem. *Rastlina* je čo rastie ale samo sebou sä nehýbe. Ovos, polovina, raž, jačmeň či jarec je *obilia*, *zbožia*. Šošovica, hrach, tenkeľ, pohánka, je *strova*. Kapusta, keľ, kaleráb, perašín, cibuľa, cesnak, mrkev, repa, paštrnák, zeler, zemiaky či švábka sú *zeliny*. Ruža, fialka, ľalija, klince, rezeda, vanílija sú *kvety*. Slivka, hruška, jabloň, limba, lipa, topoľ, vŕba, jaseň, moruša sú *stromy*. Čo sa *ovocné stromy*? — Voly, kravy, telce, kone, osly, mulice, ovce, barany sú *statok*, *dobytok*. Husy, kury, sliepky, kačky, morky, to je *hyd*, *hydina*. Jelene, srny, zajace, vlci, medvede, lišky sú *divá zver*, *divočina*.

Čo je *odev*, *oblek*, *rúcho?* čo je *obuv?* čo je *náradia domáce chyžnô?* čo je *riad kuchynský? jedlo? pokrmy? nápoje?* Dom, škola, fara, kostol, kastieľ, palác, zámok to je všetko *stav*.

4) Čo je čo? Robiť, pracovať, učit sä je *dobrô*. Počúvať rodičov, to je *slušná vec*. Vedieť dobrô a robiť ho, to je *to oprávdivô*. Peknou byť, ale sprostou a naničhodnou, *to je bieda*. Biť, vadiť, naháňať sä po ulici, *to je hanba*.

Tu môžem odpovedať aj na tú otázku: *ako je čo?* Mrzko je lenošiť. Zaháľať, to je špatne. Oplzlé reči

hovoriť, to je ohava, lebo: to je ohavne. Za mladi sä usilovať, to je pekne, rozumne, užitočne.

Tíež môžem odvetiť na tú otázku: *čím je čo?* Robota mi je radosťou. Do školy chodiť mi je vďakou. Opilého vidieť mi je ošklivosťou. Známosť božia nám je životom.

5) Učenia je keď sä kto učí, keď ho učia. *Umenia* je keď kto umie, vie niečo dobre, rozumie. Robiť *robenia*, pracovať *pracovania*, činiť *činenia*, chodiť *chodenia*, nosiť *nosenia*, voziť *vozenia*. Sedeť — ležať — stáť — čítať — myslieť — siať *siaťa*, viať *viaťa*, hnúť *hnutia*, schnúť *schnutia*, pluť *plutia*, pľuť *pľutia*, dať *dania*, mať *mania*, *imania*.

6) Keď chcem povedať odpovedať na to kto je? čo je? *nie*, teda poviem takto: človek *nenie* zver, alebo: *je nie* zver. Môj otec nenie boháč. Povedzte ešte niečo tak!

74. Aký je kto? akô je čo?

Aký je kto? Aký je kto väčmi? Akí sú ľudia? aké sú deti? Bôh je mocný, najmocnejší, on je všemohúci, on je dobrý, on je najlepší. Bôh je nesmrtelný. Bôh je večný. Človek je smrtelný. Náš učiteľ je trpelivý. Môj Otec je dobrotivý. Tvoja matka je gazdovlivá. Naša sestra je usilovná. Ten chlapec je pilný, tento je pilnejší a onen je najpilnejší. To dieťa je zlô, toto je horšie a onô je najhoršie. Marka je čistotná, Anka čistotnejšia, Zuzka je najčistotnejšia.

2) Akô je čo? Aké sú veci? Jasnô nebo je belasô; (svetlô modrô); tráva je zelená; krú či krv je červená; vápno je bielo; vosk je žltý; žúžol

uhel je čierny. Čo je ešte inšie belasô, zelenô, červenô, bielo, žltô, čiernô? Dúha na nebi je meňavá. Guľa je guľatá a jablko tiež; peniaz je okrúhly; stôl je lebo okrúhly, lebo uhlatý; váľek je suľatý; vajce je vájno, vajitô; ihla je končitá, špicatá; britva je ostrá, nenabrúsený nôž je tupý.

Maslo je mäkkô; kameň je tvrdý; železo je ťažkô, vlna je ľahká, piera ešte ľahšie; brucho je púcho; voda je mokrá; keď je dačo len trochu mokrô, na to vravíme, že je vlhkô. Čo je suchô? Sňah je biely, mäkký a studený; ľad je studený, tvrdý a hladký.

Sklo je priezračnô, priehľadnô, prievidnô, aj čistá voda je priezračná a zrkalistá: čo je voda čistá a čo kalná, mutná? zlato je bliskavô, blistnô, ligotnô; blato je bazgrívô; glia je lípkavô; hlina je mazavá šľopavá; piesok je krušisty a krupistý; prsť je sypká (burná kyprá) a puchká.

Páv je krásny, sviňa je pľuhavá. Vôl je veliký, myš je malá. Ručeň je dlhý, cepik je krátky. Cesta je široká, chodník je úzky. Rieka je hlboká, potok je plitký. Väža je vysoká, chalupa je nízka. Povrazy sú hrubé, niti sa tenké. Sviňská škulina je grobovatá, zajačie vlásky sú hladkasté. Vŕbä je svižnô; baza je kruchká krochká. Remeň je ohybný, krieda je krušná. Kameň je meravý, krehlý; pero je spružnô.

3) Akô je čo väčmi? Zajac je smižný; líška je smižnejšia (lebo dohoní zajaca chytí ho a zjie). Vôl je velký, ťava je väčšia, slon je najväčší Vrabec je malý, sýkorka je menšia, králik je najmenší.

4) Aký je kto, ako kto lebo čo? Akô je čo ako čo? Bledý je ako stena. Kominár je čierny ako žuh. Ona je biela ako lalija, červená ako ruža. Tento chlapec je lenivý, ako pes. Tento starec je jarý, ako mládenec. Moja mať je ako anjel dobrá. Nás učiteľ nám je tak milý a dobrý ako otec.

5) Aký kto nenie? akô čo nenie? Tento chlapec nenie učelivý. Toto dievča nenie všetečnô. Nevinná zábavka nenie škodná, keď deti sa nie dívé a výstupné. Deti trestať je učiteľovi nie milô.

6) Ako je kto? ako je čo? Ja som zle, ty si dobre, lepšje sä povie: mne je zle, tebe je dobre. Na otázku ako je čo? viď 73. 4). A čo je väčmi? to je lepšje, to je najlepšje; krajšje, najkrajšje; zle, horšje, najhoršje.

75.

1) Z čoho je kto? z čoho je čo? (Viď 69.5)6).

2) Na čo je kto? na čo je čo? Na čo som ja? Ja som na to, aby som bol dobrý a pobožný. My deti vo škole sme na čo? na učenia sä. — Dobré deti sú rodičom na potechu, na pomoc, na podporu. Usilovný žiak je druhým spolužiakom na príklad; daromník je len na pohoršenia.

Na čo sú veci? Škola je na učenia. Domy sú na bývania. Kostol je na čo? Náradia domáce na čo je? Stôl? stolica? lavica? pec? truhly? flaše? kasne? poháre? Na čo sú iné stavy domáce? humno? maštal? kôlňa? chliev? sypáreň? pivnica? Najdite ešte na čo sú veci vo škole? na dvore? Tak sä hovorí tiež: To mi je na potešenia, na radosť; to

mu bolo na dobrú pomoc. Školská nauka je ľuďom na veliký úžitok.

3) Kto je k čomu? čo je k čomu? Dobré deti sú rodičom ku potešeniu, ku pomoci. Tvoja lenivosť ti je ku škode. Opilstvo je ľuďom ku hroznej zkaze. Porisko je ku sekere. Bičisko je ku biču. Hlava je k drieku.

4) Od čoho je čo? Voda je od smädu. Chlieb a jedlá sú od hladu. Slzy, plač je od žiaľa, od bolesti. Hnev je od nevole, od zlosti. Smiech je od radosti.

5) Za koho je kto? Za čo je kto? Učitel je nám za Otca. Dobrý priateľ mi je za brata. Dobrí rodičovia sú deťom za božích anjelov. Starší bratia dobrí sú mladším bratom svojím za opatrovníkov. On je tam za pastiera; tento človek je tam za gazdu. Každý dobrý človek je druhým za príklad. Dobrí susedia sú si za pomoc a poradu.

Tu sä niekedy aj takto hovorí: Čo je to za dieťa dobrô, ten Janíček! A tento chlapec, čo je to za naničhodníka! Toto dievča neogabanô, čo je to za prošťa!

6) Za čo je čo? Za grajciar, za dva, za tri, za čtyry grajciare, za päť grajciarov; za zlatý, za dva zlaté, za päť, za desať, za sto zlatých. Pokuta je za hriech. Odplata je za dobrô. Za dar je vďaka. Dobrô slovo je bobrému človeku za vďaku.

7) Pre čo je čo? Blato je, prečo? Sucho je, prečo? Žiak nevedel lekciu, prečo? Učiteľ žiaka vyhanbil, prečo? Ked poviem že je niečo pre dačo, teda poviem toho *príčinu.* Teda čo je príčina že

je blato? že je sucho? čo je príčina, že žiak nevedel lekciu? že ho učitel vyhanbil? Pomyslite ešte čo je prečo a tak povedzte toho príčiny.

76. Koľko je čoho?

1) Hlava jedna, nos jeden, nosdry dve, brada jedna, čelo jedno, temä jedno, tylo jedno, ústa jedne či jedny, oči dve, uši dve, líca dve, sluchy dve; jeden krk čí grg, jedny väzy (šija, vija), jedno hrdlo, jeden hrtan či pažerák, jeden gágor; od dvúch pliec ide dvoje ramien; na to sú dva lakte, potom dve ruky s dvuma dlaňami, s dvuma pakámi, s ôsmimi prstami a s dvuma palcama. Na každom prste sú tri články či zhybadlá (zhybalá, zhyby). Koľko čoho máme na nohách? Tu je stupäj, šľapa, priehlavok, členky. Koľko nôh má vôl, krava, kôn? Koľko ratíc, paprčiek, kopýt? Čo sú *čtvornohé živoky* či *čtvornohy?* Mucha má šest nôh, rak má osem a dve knipy či klepetá. Stonoha je čo?.. Hady a červy nemajú nôh, preto nechodía ale sä plazia a preto aj sä volajú *zemeplazy*.

2) *Týždeň* je sedem dní, ako sä volajú? *Deň* je čtyry a dvadsať hodín, od kedy do kedy? Hodina má čtyry čtvrte. *Do roka* je dva a päťdesiať týždňov! do roka je dvanásť mesiacov, ako sä volajú? Do roka je tri sto šesťdesiať päť dní.

3) *Zlatník* je toľko, ako jedon zlatý. Do jedného zlatníka ide sto *grajciarov*; do jedného *čtvrťzlatníka* ide dvadsať päť grajciarov? do *desiatnika* koľko? do *pätáka?* do *trojníka?* Do jedného grajciara idu dva polgrajciare. *Toliar* je tridsať trojníkov alebo jeden zlatý a tridsať grajciarov.

4) *Tucet* je dvanásť kusov; *kríž* je trinásť snopov, inde i pätnásť a volá sä *mandel; kopa* je u nás dva a päťdesiat kusov, inde šesťdesiat.

5) *Tiaža*, ťarcha ťaží, vážime ju. Do *centa* ide sto funtov, do funta dva a tridsať *lôtov*, do lôta čtyry *kvintlíky*.

6) Zbožia zrno, obilia merajú na *miery* (mece, kyly) a *korce*. Do miery idu čtyry *čtvrťky* či čtvrtáčky,

7) Čo je *tekutina?* — Tekutiny merajú na rumplíky (vierdungy), polholby (pintliky) a hoľby. Do hoľby idu čtyry rumplíky, alebo dva pintlíky či žajdle. Dve hoľby sú *pinta*.

8) Plátno, súkno a iný strížný tovar merajú na rýfy. Do rýfa idu čtyry čtvrťky. Hrubô súkno, povrazy a líne meraju na *siahy*. Do siahy idu dva rýfy.

9) Dlžinu zdĺžosť merajú na siahy či láktory, laktre. Do láktora ide šesť *nôh* (stôp šúchov), do nohy ide šesť *palcov* (côľov). Aj drevo merajú na láktory.

10) Diaľu dialinu merajú na láktory a *míle*. Odtiaľto je kam jedna míľa?

77. Kedy je čo? kedy bolo čo? kedy bude čo?

1) Kedy je čo? Teraz je deň. Dnes je chvíľa, lebo dážď, lebo vetrno. Včuľ je príležitosť. To je *prítomnô*, *prítomnosť*, *prítomný čas*.

2) Kedy bolo čo? Včera bolo čo? pred včerom? vonehdá, vondy; dávno, nedávno, v laní, tretieho roku. To je *predošlô*, *predošlosť* či *minulô minulosť*, *predošlý*, *minulý čas*.

3) Kedy bude čo? hned, priam, zaraz, zajtrá, pozajtre, na rok, o rok, potom, neskoršje. To je *budúco*, *budúcnost*, *budúci čas.*

78.

Čo sä robí, deje, stáva? čo sä robilo, dialo, stalo, stávalo? Čo sa bude robiť, diať, stávať, čo sä stane?

1) Povedzte, ktorá otázka je tu na prítomný, ktorá na minulý, ktorá na budúci čas?

2) Svitá, brieždi sä, zorí, rozvídňa sä, vidnie, ranie, poludní sä, večerí sä, večerie, mrká, tmí sä, zanocieva sä. V akom je to čase? povedzte to v minulom a v budúcom.

3) Chmári sä, chmúri sä, mrači sä, oblačí sä, zanáša sä, zadážďuje sä, blýska sä, hrmí, leje, pľuští, prší, mrholí, duje, osúša. Povedzte to v predošlom a budúcom čase.

4) Chladnie, chladí, zimie, zimí, zchladilo sä zozimilo sä, priťahuje, pritiablo, črapnie, pričraplo mrzne, mraznie, tužie, sňaží, chúmelí, taje, kopnie.

79.

Čo kto robí, činí, delá, pracuje, koná?

1) Položte tú otázku tými slovámi v minulom a v budúcom čase?

2) Opakuvania 26. 1.) 2.) 3.) 4.) 5). 27. 1.) 2). Čo je tam povedanô v ktorom čase?

3) Čo robia domáci doma pri remesle, pri gazdovstve, na poli, v záhrade? V každom čase to povedzte.

4) Čo ty všetko robíš doma? vo škole? V každom čase.

5) Menujte viacej remeselníkov a povedzte čo každý robí?

6) *Čo čo robí?* Opakuvania: 59. 4) 5). kto? 59. 6).

80.

Čo sä komu, lebo čomu robí, deje, stáva?

1) Položte tú otázku tými slovami v každom čase.

2) Čká sä mu, cnie sä nám, sníva sä ím, chutí sä mu robiť, hrať. Mrzí ho, trápi ho, že ho trestali. Škrie ho, že ho vyhanbili, že sä lekciu nenaučil. Omína ma, kole ma, obáda ma, grgá sä mu. V každom čase.

3) Deti učelivé múdrejú a lepšejú; lenivé tupejú a planejú. Usilovní a varovčiví ľudia zámožnejú a bohatnú; daromníci a márnici biednejú, chudobnejú a psotnejú. Starec stareje, starnie, šediveje či šedivie, hluchne a temnie, neborák! Na jar zelenejú lúky a zelenajú sä, zelenia sä. V lete byliny kvitnú, pole a lúky kvetnatejú. Ku jaseni slivky bystrické bronejú a zrelejú. Povedzte to tiež v minulom a v budúcom čase!

4) Kyslý - kysliet, sladký - sladnúť, horký - horknúť, vodnatý - vodnatieť, blatný - blatnieť, vlhký - vlhnúť. Chorý - chorieť, choruvať, zdravý - zdravieť, ozdravieť. Pyšný - pyšnieť, lenivý - lenivieť, naničhodný - naničhodnieť.

81.

Kto by čo robil, činil? Kto čo môže, smie, má, chce, musí robiť, činiť, pracovať?

1) Položte otázky této tými slovami v minulom a budúcom čase.

2) *Ja bych* lebo *ja by som* jedol, ty bys pil, on by spal, ona by tančila, my by sme sä učili, vy by ste sä hrali, ony by spievali. Položte to v minulom čase: ja by som bol jedol, a. t. d.

3) *Čo môžem* to je moja *možnost*, toho som *možný*. Môžem chodiť, behať, sedeť, ty môžeš, on môže, my môžeme, vy môžete, oni, ony môžu tiež to. Čo ešte môžeme všetko Položte to v minulom a v budúcom čase: ja som mohol, ja budem môcť a. t. ď

4) *Smieme* všetko čo je nie proti prikázanim božím, čo nám učitelia a rodičovia nezakázali. Čo nesmieme, to nám je zakázanô. Viď. 54. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13

5) Čo *mám* robiť činiť, to je moja *povinnosť*, to som *povinný*. Mám sä učíť, mám byť poslušný, máme svoje veci v poriadku držať, deti majú rodičov, učiteľov, všetkých ľudí a nado všetko Boha milovať (Vid. 59. 7.) Čo majú ešte deti? čo máme, čo je naša povinnosť? Ako máme sä varuvať a opatrnými byť? (Viď. 55.)

6) Čo *chcem* robiť, činiť, to je moja *vôľa*, to je môj *úmysel*. My všetko to chceme robiť a tak sä spravuvať čo a jako to pán Boh prikázal, a čo nám rodičovia a učitelovia kážu. (Viď. 33. 2, 3.)

7) Čo *musím* to musím, čo ináč nemôže byť; to je moja *potreba*, *núdza nutnosť*, to mi je *nutno*. Keď kto zaslúži pokutu, ten ju musí trpieť. Keď príde na dakoho choroba, musí ju preniesť. Ked bladujem, musím jiesť, ak mám čo, ak nemám, teda

musím hladuvať, lebo kradnúť nesmiem. Musím spať, ale nemám dlho drychnať a spachtošit, to nemusím, to nemám, to nechcem. A konečne čo musíme všeci ľudia jeden za druhým? musíme všeci zomrieť. Ale dokiaľ nás pán Boh živí, čo musíme? musíme žiť: ale dobre, pobožne, statočne žiť či to musíme? to máme, to sme povinní Pánu Bohu, sebe samým a všetkým ľuďom, s ktorými nažívame.

82.

Ako? akým činom? akým spôsobom? čím? s kým? kedy? kam? kädiaľ lebo käde? kde? odkiaľ či odkäľ? zkädiaľ či zkädeľ? dokiaľ či dokäľ? zakiaľ či zakäľ? A odpovede na to: *tak, takto, inak, ledák, nijak, vtedy, niekedy, nikedy, nikdy, ta, sem, inam, tadiaľ, tade, tu, tuto, tamto, henok, odtiaľ, odtaľ, odinaľ, odnikäľ, ztadiaľ, ztade, dotiaľ, dosiaľ, dočim, dokým.*

1) *Ako kto čo čini, robí? ako sä čo robí, stáva, deje?* Položte té otázky v každom čase. On sä velmi usiluje. Ja čítam dobre, ty čítaš zle, on číta chytro, my čítame pomalý, vy čítate zajakavo, oni čítajú hlasno, zretelne, srozumitelne, tak ako treba. Brptavý, zajakavý vraví ako?.. Človek usilovný robí ako?.. ťarbavý ako?.. Úprimný hovorí ako? Ako ešte kto čo robí! Dobrý – dobre, lenivy – lenivo, skúpy dáva skúpo, štedry – štedre. Strašne hrmí. Náramne prší.

2) *Akým činom, spôsobom? čím?* Naučil sä *nazpamäť, bez knihy, z hlavy* všetko vedel povedať, a to on s *ckuti* robí, tak že ho učitel ani *slovom*

nenúkal: a druhých musí i *slovom* nôkať i *palicou* im hroziť, ba i *trestom* na ních dokročiť a *tým činom* ich k učeniu mať. (Vid. 60, 3.)

3) *S kým?* (Viď. 69, 3.)

4) *Kedy? odkedy? do kedy? na kedy?* Janíkovi minulo *v lete na Jána* šesť rokov. *V jaseni po Michale hned* začal chodiť *do školy*. *Od tedy* až *na jar do Jozefa* už vedel dobre cítať. Lebo on *každý den*, keď ráno vstal a pomodlil sä, najprú sám sä *za dobrú hodinu* ba i *dve hodiny* cvičil a *na celý deň* si svoju prácu školskú vyhotovil; a kedykolvek *do školy* príšiol, už on *vtedy* bol tak pripravený, že *priam* a *zaraz* to rectovať mohol. Potom *pod lekciou*, keď pán učiteľ rozprávál, dočím deťom predkladal, Janík *vtedy* tak pozoruval, že ani *na okamih* na inšie nepomyslel, *inam* oči neobrátil. Ked sä ho čo spýtal pán učitel, *tu* Janík odpovedal. Hej *dávno* takého chlapca žiačika nebolo! *Nikdy* ho nevyláli, to nebolo treba *nikedy*, ani len jedon jedinký *raz*. *Pred večerom, po poludni, o havránkach, po vykonanej práci* sä Janík tu i tu zahral. Ale *dokial* si prácu nevykonal, *dotial* ani kroka *od knižky* neurobil. Hej bolo to chlapiatko *vtedy*; neviem či *kedy*, či *skoro* takého bude? Ale to môže *vždy, voždy* taký byť každý, kto má neprestajne takú chuť a vôľu, akú mal Janík.

5) *Kam? kädiaľ* (kädeľ käde)? *kde? odkiaľ* odkäľ)? *zkädiaľ* (zkäde)? *dokiaľ* (dokäľ).

Janík dobre *vo škole* vyučený, šiol *na remeslo, do mesta, v jednej stolici*. *Doma* bolo viacej bratov, tí zostali *pri gazdovstve*. Ide *z domu*. Otec, mať, bratia, sestra vyprevádzajú ho *za dedinu*. Ide

dedinou po ceste. *Tam nedaleko* stojí škola, *do ktorej* chodieval *a kde* sä tak dobre učieval. Príde *ku škole*; mládež *tam dnuká* práve spievala tú pesničku: „Dobre sebe radí ten, kto hned za mladi pilnosť miluje.“ Janík *tam* na ten spev zastal, klobúk s hlavy sňal a tíško si za mládežou pospevuval. Slzy sä mu z *očí* ronili. Žialno mu *na srdce* padlo, že ide *od rodičov*, *bratov*, *sestry od* vrstovníkov, *od* dobrého učiteľa *ta do* sveta; nevie ako sä mu *tam* bude vodiť; ale dúfa v Boha, že *všade* on sám ho chrániť bude a že aj inde *vo svete v cudzine* dobrých ľudí najde. To mu tak bolo *na* ume a *na* srdci; a pre to sä tak *do* toho zamyslel a zacítil. Po vyspievaní povedal tam rodičom dobrým: „Rodičovia moji, *od* malého malička ste ma viedli *ku* všetkému dobrému, za všetko vám ďakujem; budem sä *všahdy* usilovať, vám niekedy na starosť vašu životom sä za to odslúžiť. Ale že ste ma *sem do* tejto školy tak verne každý čas či v jaseni, či v zime, či na jar či v lete dávali, za to vám na veky, ešte i po smrti ďakuvať budem. Tú tak všahdy bedlivú lásku vašu vám len sám Bôh i časne tu za živa i večne po smrti v nebi odplatí. Lebo ja som *ztadialto* vyniesol také známosti, ktoré mi všade, *kamkolvek* sä obrátim, *kädekolvek* po svete *po medzi* ľudí sem i *tam* chodiť budem, ku všetkému dobrému slúžiť budú. Môj dobrý pán učiteľ často nám to pripomínal: *Do* života i časného i večného neprejde *cez detinstvo* a *cez mladosť* nikto, len *cez* školu a *cez* chrám boží.“ To povediac, vnišiol *dnu do* školy, a tam sä od pána učiteľa aj od celej vrstovnej mládeže školskej odobral. Učiteľ mu dal po-

žehnania a vyšiol za ním i so žiactvom von *pred* školu. S Bohom! s Bohom Janik, ty náš hodný šuhajček slovenský! *Ta ďalej, ta ďalej do* sveta; ale čo ako *ďaleko* zájdeš; *tu blizko*, tým *bližej* nás budeš, tu v mysli našej a v srdciach naších budeš, nikda *odtiaľ* nevypadneš. S Bohom! s Bohom Janko, ty náš hodný slovenský šuhajko! (Viď ešte 68. 2, 4.)

83.

Ten, o kom sä hovorí, to, o čom sä hovorí, teda o kom je reč o čom je reč — ten a to, na otázku kto? čo? menuje sä *podmet*, to čo sä o tom hovorí, teda čo je reč o tom, menuje sä *prísudok*. Alebo kto? čo? je ***orek;*** a to čo o kom, čo o čom sa reči je ***porek.*** Máte také oreky pod číslom 72.

84.

Orek a porek spolu riecť, povedať to sä volá aj ***vetiť.*** Teda orek a porek spolu rečený menuje sä ***veta.*** Teda kto je čo? čo je čo? č. 73. máte vety. Opakujte, najdite je tam. Tak tiež aký je kto? akô je čo? č. 74. Tak tiež, z koho je kto? z čoho je čo? č. 75. Tiež tam č. 75 na čo je kto? na čo je čo? a tak ďalej. — Nájdite orek a porek vo vetách pod č. 78. Nemôžete najsť? Teda vedzte to, že to je orek a porek spolu v jednom slove. A tak je to aj pod č. 79. keď povieš: čítam, teda orek je *ja*, porek je čítam. Tak je to aj pod č. 80. 2) Ale už je inakšje pod 3) tu mám už orek aj porek v iných slovách. Najdite oreky a poreky pod č. 81. 2) 3). Tiež 82. 1) 2).

85.

Vetou povedám alebo že *je* čo, alebo že ***je nie***, že ***nenie.*** Na príklady: žiak sä neučí. Žiak nenie pilny a t. ď. Vidz 73. 6) 74. 5). Tá veta, ktorou niečo ***istím*** že je, menuje sä ***istivá veta*** alebo ***táka;*** tá veta ktorou niečo ***niekam***, menuje sä ***nieka***, veta ***niekavá*** (záporná).

86.

Vetou alebo niečo povedám, alebo sä spytujem otazujem, ałebo na otázku odpovedám, odviecam. Tá veta, ktorou sä niečo spytujem otazujem, menuje sä *tázacia veta* alebo jedným slovom *otázka*. A tá veta, ktorou na otázku odpovedám odviecam, menuje sä *odpoveď* alebo *odveta*. Na príklad: Žiak sä učí. Učí sä žiak? Či sä učí žiak? Áno, žiak sä učí. Aký znak sä kladie za otázkou?

87.

Veta, ktorou sä niečo zapovedá, prikazuje, zakazuje, hrozí, prosí, napomína, varuje, kyvätuje, vystríha, menuje sä *rozkazovacia veta* alebo jedným slovom *závet*. Na príklad: Buď to! da bude to! daže bude to! učte sä! nože sä učte! daže sä učte! Nech sä učí! daže sä učí! Buďte dobré moje deti! usilujte sä! milujte sä! milujte čistotu! šanujte si šaty, knižky! (Viď 54. 55). Aký znak sä kladie po zápovedi?

88.

Keď jednu vetu s orekom a porekom som do konca povedal, teda keď ju hovorím lebo čítam, na tom konci trochu zastanem; keď ju píšem, teda na tom konci položím *badku*. Na príklad: Žiak sä učí. Učiteľ učí. Dobrý žiak sä učí vo škole všahdy velmi pilne. Učiteľ svojích žiakov vo škole učí všetko dobrô pre ích budúci živôt. Teraz vezmite ktorôkolvek cvičenia pod ktorýmkolvek číslom a nájdite badky.

89.

Velké písmená sä píšu v každom prvom slove každej vety vždy *na začiatku*, *od predku* a *po badke*. Príklady toho máte na začiatku každého čísla a v každom čísle. Potom sä píšu velké písmená, keď píšem najsvätejšie meno Boha Otca Syna i Ducha Svätého, Krista Spasiteľa, aj keď píšem meno človeka (Viď 53, 51.); aj ešte keď píšem meno dediny, mesta, kraja. Napíšte si mená vaše, meno tej dediny, toho mesta a kraja, odkial ktorí ste.

90.

Kde všade sä čiarka kladie, to vy deti naraz nemôžete vedieť; ale sä naučíte. Teraz si toto zachovajte: Keď sä píše viacej orekov na jedon porek, tu sä medzi té oreky vždy položí čiarka. Na príklad: Otec, matka, synovia, dcéry, vnukovia, vnučky sú domáca rodina. Tu máte šest orekov na ten jedon porek že sú .... A tiež tak keď sä píše viacej porekov na jeden orek, tu sä medzi té poreky kladie čiarka. Na príklad: Otec robí, koná, pracuje, deti opatruje, v dome poriadok vedie, rozkazuje. Tu máte takže šest porekov na jeden orek. Takých príkladov môžete tu dosť najsť, ale najviac pospolu č. 72. 73.

91.

Ešte sä čiarka kladie i tam, keď o jednom oreku, aby som o ňom niečo vyriecť mohol, takto rečiem a píšem: Ten, tá, to, tí, té; ktorý, ktorá, ktorí, ktoré, lebo čo. Na pr. Deti, čo lebo ktoré sä pilne učia, budú múdre. Chlapci, ktorí sä mrzko držali, boli vyhanbení. — Potom keď rečiem a píšem o jednom reku takto: *Ak*, *keby*, *aby*, *čoby*, *bársby*, *lebo*, *pretože*, *ponevádž*, *že*, *keď*, *dokým*. Na príklady: Ak sä za mladi budeš usiluvať, budeš mať nadobudnutô na starosť. Keby sä všetky deti poriadne držali, bola by to radosť rodičom a učiteľom. Na to chodíte do školy, aby ste sä niečo naučili. Deti bezbožné, čoby ako učené boli, predsa sú len naničhodné. Kto nemá darov, bárs ako by sä pilne učil, ťažko sä naučí. Toto diovča nikdo nemá rád, lebo je svadlivô. Tento chlapec, pretože je preštekanec, nikomu nenie milý. Tento človek, ponevádž si rodičov za mladi nectil, ani on teraz nikde poctivosti nemá. Keď ho trestali, sľuboval, že sä polepší. Sľuboval, ale nesplnil. Dokým žili mu rodičovia, ešte len mal čo jiesť. Daromník, keď mu rodičovia sä pominú, neminie žobráckeho chleba.

92.

Keď už viem koľko toľko, ako sä to dobre v reči, o kom a o čom je reč a čo je reč o tom, hovorí a píše; teda sä mám naučiť a vedieť, z čoho je tá reč, čo ňou hovorím? alebo to sä i tak môžem spýtať; z čoho sostáva, z čoho záleží tá reč, ktorou vravím, vetím, rečím, povedám, hovorím? Tá reč sostáva z *hlasov*, ktoré divným božím činom len človek vydáva a nie žiadno inô stvorenia na tomto svete. Této hlasy, keď sú napísané, menujú sä *litery* či *písmená*: keď sä vravia, menujú sä *hlásky*. Této hlásky jedny sú také, čo samy o sebe hlas majú a preto sä menujú *samohlásky;* druhé sú také, čo len s tými hlas majú a preto sä menujú *súhlásky*. Nájdite obojie č. 44. Té samohlasky jedny sú *krátke*: i y e ä a o u; druhé sú *dlhé:* í ý é ie á ia o io ô ú iu ou. Samohlásky té, čo sä dvojhlasom vyslovujú, menujú sä *dvojhlásky*: é ie ia ô ou. Nájdite slová na každú samohlásku, krátku, dlhú i dvojhlásku. Na ó máme jedno slovo: Róžka; na é dcéra, béka. — Súhlásky l r sä menujú *polosamohlásky,* preto sä môžu aj dĺžiť ĺ ŕ. Vid 42. 43.

Po súhláskach c č dz dž j š ž nikdá sä nepíše y ý é á ô; ale všahdy i í ie ia io.

Po iných všetkých súhláskach sä hned té hned druhé samohlásky píšu; ako kde treba; o tom sä budete učiť.

93.

Z hlások sostávaju *slabiky* či *silaby*. Této slabiky treba vedieť dobre rozdeľuvať pri písaní. To je ľahko, keď sú slová také, v ktorých každá slabika sostáva z jednej súhlásky a z jednej samohlásky, alebo polosamohlásky; tak ako sú slová od čísla 7. až do 51. Ale nie tak ľahko je to, keď sú slová složené zo siláb, v ktorých pred samohláskou a za samohláskou je viacej súhlások. Ale sä aj to naučíte.

94.

Zo slabík sú složené *slová.* Každô *slovo* sä končí alebo samohláskou alebo súhláskou. Na príklady? ....

95.

Každô slovo v reči je alebo *podstatnô meno*, alebo *prídavnô meno*, alebo *zámeno*, alebo *číslovka*, alebo *sloveso*, alebo *predložka*, alebo *príslovka*, alebo *spojka*, alebo *medzislovka.* To sä menujú *čiastky reči.* Koľko ích je?

96.

Podstatnô meno na otázku kto? čo? menuje osoby alebo veci, *mužskéko*, *ženského* a *srednieho* rodu. Na pr. muž, žena, dieťa. Vrch, hora, pole. Povedzte viacej príkladov ešte.

97.

Prídavnô meno na otázku aký? aká? akô? vyslovuje aké sú osoby a veci vo trojom rode. Na pr. dobrý muž, dobrá žena, dobrô dieťa. Strmný vrch, vysoká hora, rovnô pole. Príklady?

98.

Zámeno menuje osoby a veci nie ích menámi, ale týmí, ktoré každá osoba a vec máva. Na otázky kto? čo? ktorý? ktorá? ktorô? čí? čija lebo čia? čije lebo čie? vraví sä vo trojom rode zámenami: Ja, ty, on, ona, ono; ten, tá to. Nájdite zámená také č. 72. 2).

99.

Číslovka menuje číslo (počeť) osôb a vecí na otázky koľko? koľký? koľkoraký? koľkoráz? koľkorako? Jeden, jedna, jedno; jedni, jedny, jedne; dvaja, dva, dve; oba, obaja, obidvaja, obe; traja, tria, tri; čtyria, čtyry; päť, šesť, sto, tisíc. (Vid č. 76. — Jedno, dvoje, oboje, troje, čtvoro, pätoro. Prvý, druhý, tretí, čtvrtý, piaty a. t. ď. vo trojom rode. Jednaký, dvojaký, trojaký, čtvoraký, pätoraký a t. ď. vo trojom rode. Jednako, dvojako, tro-

jako a t. ď. Raz, dvarazy, tri razy, čtyry razy, päť ráz lebo razí, šesť ráz lebo razí a t. ď.

100.

Sloveso sloví o tom, vyslovuje to, čo je kto, čo je čo, čo sä robí, čo kto robí, čo sä komu robí, vo trojom čase prítomnom, predešlom a budúcom a vo ttrích osobách: ja ty on (ona) vo jednoráku; a my, vy, oni (ony) vo viaceráku.

101.

Predložky sú slovcia, ktoré niečo len vtedy vyslovujú, keď sa pred menámi a zámenámi ba i slovesámi položené. Také sú: u, od, do, k, ku, s, so, z, zo, v vo, nad, pri, pred, pre, cez, kroz, skrze, vedľa, po pri, z po za, po pod, z po pod, po nad, bez, po a ešte niektoré iné. Vynájdite také č. 82. 5).

102.

Príslovky sú slová, ktoré pri druhých slovách vyslovujú *samy v sebe* ako? kedy? kde? kam? Také sú: dobre, zle (Viď 82. 1), teraz, hned, tu, tam, ta, henom a jiné.

103.

Spojky sú slovcia, čo spojujú slová i vety do vedna. N. pr. Ty a ja, sme dvaja. Otec i mať. Ani sestra, ani brat, ani žiadon kamarát. Či je noc, či je den, tomu je všetko jedno. Alebo choď preč, alebo sä pekne drž, keď chceš byť medzi námi. Ak nebudeš piľovný, teda nič nebude z tebä. Ač i o palici lazí, ale dolazí pokuta. (Viď 90.)

104.

Medzislovka menuje sä i *citoslovce*, a to je niekedy hlas náš, niekedy slovo, ktorô niekedy zamiešame medzi slová naše a vety, aby sme to, čo vravíme, lepšje dotušili. Také sú: Ó! ach! eh! ej! hah! há?! hia! ah ba! cit! čit! hej! hoj! haj! fuj! fi! hľa! hľaľaď! ľaľa! no! nono! noženo! ovi! a jiné.

105.

Mená, zámená a číslovky *sä skloňujú*. O tom sä potom budete učiť. Kto chce a môže to pochopiť, tomu sä z toho niečo hneď teraz ukiaže.

106.

Slovenská reč naša je aj Česká v Písme svätom, vo Zpevníku a v iných modlitebných a nábožnostných i svetských knihách. A tá milá česká reč takto sä číta:

i j y ý ě e é a á o u v ů au.
I Y E A O U V Au.

1. Ba be bé bě bi bj by bý Bo bu bů bau
2. Ca ce ci cj Co cuců. Cy cy.
3. Ča če čí čj Čo ču čů.
4. Du Ďu do ďo de dé dě Da ďa dá di dj dy dý dů dau.
5. Fi fi fj fe fě Fa fa fo fu fů fau fy fý.
6. Gi gi gj Ge ge ga gu gů.
7. Ha ha há he hé Ho hy hý hu hů hau
8. Cha cha chá che ché Cho chy chý chu chů chau. — 9. Ja Je Juda Jo.
10. Ka ka ká ku ků kau Ky ky ký ke ké ko
11. Le le li lj ly lý lé Lo la lá lu lů lau.
12. Mi mi mj my mý Me me mě mé Ma ma má mo mu mů mau.

13. Ni nj ni ny ný Ne ne ně né Na na ná ňa ňá No no ňo nu nů nau ňu ňů.

14. Pa pa pá pe pě Pi pi pj py pý Po po pu pů pau. — 15. Ry ry rý Ři ři řj Ra ra rá Řa řa řá řo ru rů řů rau. — 16. Si ſi ſy ſj ſý Se ſe ſá So ſo ſu ſů ſau gſy gſau.

17. Ši ſſi ſſj Sſi Še Sſe ſſe ſſa ſſo ſſu ſſů iš jš eš aš áš oš uš.

18. Ta ta tá Ťa ťa tě te té ty tý To to tu tů tau. — 19. Wi wi wj wy wý We we wě wé Wa wa wá wo wů wau. — 20. Xa xe xa Xu xu xo xy.

21. Zi zi zj zy zý Ze ze za zá Zo zo zu zů zau.

22. Ži ži žj Že že ža žá Žo žo žu žů.

23. Ab Ač Ad Ach Am An Ar Ať Ay Až

24. Ef Ek El Eu Ew Ey Ez.

25. Id Il Im In Ir Is Iš Iſſ Iz

Jan, Jakob, Jozef, Juda, Joiada, Izaiaš, Yzop.

26. Ob Oč Od Oğ On Or Oſſ Oz.

27. Uč Vč, Uď Vď, Uch Vch, Uk Vk, Um Vm, Ur Vr, Uz Vz.

28. Aud, Aul, Aut, Auž.

29. G̃a G̃e G̃i G̃o G̃u g̃a g̃e g̃i g̃o g̃u.

30. Qua qua Que que Qui qui Quo quo.

107.

Bába, báca, báge, báně, bauře, bůže, bjda, býlj, cába, ceycha, cjpy, cuká bába, čáda, čára, Čechy, Čeſſj, četa, čjſſe, djtě, djky, duſſe, doba, djlo, djra, dyně, fjky, gezy, gjwa, háďě, hegno, hoſſi, hody, hoře, haufy, hauně, huba a hauba, chůže, chůwa, kamna, kápě, kočj, kočka, kotě, kaule, kaupě, kůže, kůra, kuře, kyta a kýta, láce, láka, lano, lapa, lata, lawa, léto, ljče, lidé, ljha, licha, ljpa, lodj, lauka, lůno, lůza, lůže, lauže, máry, maſo, meze, mjza, mjra, můra maura, muka a mauka, nežit, njwa, nůſſe, nauze, nůže, nůžky, ocas, ohař, olſſe, orel, oſel, owes, půda, pjle, péče, pjha, páka, půle, paže, raucho a raucha, rauno, řeka, réwa, rýma, růže, řiza a řjza, ſjla, ſjmě, ſjně, ſjtj, ſaze, ſſero, ſſjge, týmě, tůně,

ťíže, wada, wjko, wůle, wůně, wjra, wýsse, záře, wěže, žjha, žjla, žjně, žába.

108.

Bjlý, bjlá, bjlé, bjlj, bjlé, bjlá; cizj cyzý; chytrý, chytrá, chytré, chytřj, chytré, chytrá; kagjcj; lichý, lichá, liché, lissj, liché, lichá; lysý, lysá, lysé, lysj, lysé, lysá; paubý, paubá, paubé, paužj, paubé, paubá; měkký, měkká, měkké, měkcj, měkké, měkká; ryzj; ssedý, ssedá, ssedé, ssedj, ssedé, ssedá; ssjlený, -á, -é, -j, -é, -á; gaký, gaká, gaké, gacj, gaké, gaká.

109.

Býti, bytj, bjti, bitj, dáti dánj, mjti gměnj, mýti mytj, dauti dutj, wáti wánj, kaukati kaukánj, žjti žitj, činiti činěnj, nechati nechánj, woliti wolenj, weleti welenj, milowati milowánj, choditi chodenj chozenj, hoditi hozenj, naroditi se narozenj, nositi nossenj, řjtiti řjcenj, řjditi řjzenj, ssiditi ssizenj, táhati táhanj tazenj, sauziti sauzenj, wázati wázánj, wěziti wězenj, zeleti zelenj, zaufati, zaufánj, vtjkati vtjkánj, vteci vtečenj, utjti utětj, uměti uměnj, wěděti wěděnj, žiwobytj.

110.

Milý, milegssj, neymilegssj; tichý, tissj, neytissj; diwoký, diwočegssj, neydiwočegssj, wysoký, wyšssj, neywyšssj, tuhý, tužssj, neytužssj, daleký, dalssj, neydalssj; dobrý, lepssj, neylepssj; zlý, hor-

ſſj, neyhorſſj; weliký, wětſſj, neywětſſj; malý, menſſj, neymenſſj; ſwatý, ſwětėgſſj, neyſwětėgſſj. Milo, milegi, neymilegi; ticho, tjſſe, neytjſſe; diwoce, diwočegi, neydiwočegi; wyſoce, wýſſe, neywýſſe; tuze, tauže, neytauže; daleko i dalece, dále, neydál; dobře, lépe, neylépe; zle, hůře, neyhůře; welice, wjce, neywjce; málo, méně, neyméně; rád, raděgi, neyraděgi.

111.

Bůh, běh, bych, být, běl, bol, byl, bor, bez, běz; Čech, čich, cjl, čep, cjp, děd, dech, děl, dýl, dál, dél, djl, dým, djm, důın, do děr, ďas, děs, daw, fjk, gek, gjl, gen, gez, giž, hoch, hůl, hůř, haw, chám, káď, kůl, kůň, koš, kot, led, lid, loď, ljh, lich, lůg, luk, lék, lem, len, lyk, liš, lež, mjč, med, měď, můg, mech, měch, nic, noh, nať, nůž, pud, pjď, pych, pyk, půl, pėt, raub, raup, řeč, rýč, rág, řád, raš, ryš, ráz, rež, ſuk, ſup, ſſik, ſſat, teď, tah, tyč, týl, taul, též, tjž, wěc, wak, wěk, powyk, wůl, wjr, wýr, wor, weš, wauš, waz, wůz, zeď, žel, žák, zář, žár, au-žaš, zeť, žiw budu.

112.

Gá noſjm, ty noſjš, on noſj, my noſjme, wy noſjte, oni, ony noſj; donáſſjm, donáſſegi; gá budu noſiti, donáſſeti, wy budete, oni, ony budau donáſſeti; gá neſu, ty neſeš, on neſe, my neſeme,

wy nesete, oni, ony nesau; gá donesu, ty doneseš, on, ona donese, my doneseme, wy donesete, oni ony donesau; gá budu nésti, wésti, wézti, lézti, gá sem nesl, wedl, wezl, lezl; gá gdu, ty gdeš, on gde, my gdeme, wy gdete, oni, ony, ona gdau; gá půgdu, oni půgdau; ga bych měl gjti; gá chci, oni chtěgj, gá sem chtěl, gá budu, oni budau chtjti; gá čtu čjtám, ty čteš čjtáš, on čte čjtá, my čteme čjtáme, wy čtete čjtate, oni, ony čtau čjtagj; gá sem četl, čjtal, ona četla čtla čjtala, gá budu čjsti čjtati, oni budau; gá mohu, ty můžeš, on může, my můžeme, wy můžete, oni ony, ona mohau; gá řku, ty rceš, on rce, my rceme, wy rcete, oni, ony řkau; gá sem řekl, ona řekla, gá budu moci řjci; gá powjm, oni powědj; gá pjšši, oni pjšši, gá sem psal pjsal; gá si pamatugi, oni si pamatugj, ga sem si pamatowal, gá si budu i oni i ony si budau pamatowati; gá gsem, ty gsy gsi, on, ona, ono gest, my gsme, wy gste, oni ony, ona gsau; gá sem byl, gá budu, oni budau.

113.

Pána Boha widěti nemůžeme; ale geho djla widjme na nebi i na zemi. Co lidé udělati nemohau, on gediný učiniti může. On dáwá žiwobytj a zachowáwá to, co od něho bylo učiněno. Od Boha máme tělo a dušši i giné dary; cokoli ge dokonalého, pocházj od něho.

Bohu gest powědomo co bylo, co ge nynj i co bude na wěky. On widj, co se děge na nebi i na zemi, on i naſſi duſſi widj, on wj, čeho žádáme i co konáme. Warugme se toho, co se Bohu neljbj. Nebýweyme diwocj! nedowáděgme!

Angelé, pauzj (čiſtj) duchowé, nemagj těla, gako my lidé. Angelé na nebi Pána Boha welebj, oni milugj lidi, rádi widj dary ubohému udělené a na ruky berau djtky ty, genž gsau poslusſné, usilowné a pobožné. Wjteli něco o Rafaeli a Tobiaſſi? Newjteli, dowjte se.

Wůle božj ge, aby děti milowaly rodiče. Nedělej ginému, co by se tobě neljbilo! Sami co neradi máme, ať ginému neděláme. Gako milugeme sami sebe, tak i giné lidi milowati máme. Žáci se učj a napomjnagj malé žáky, aby se oni také učili. Netýreyme žiwočichů! co bolj, oni to cjtj tak, gako i my.

Djlo netěſſj zahaleče: komu ale pečená kuřata do huby létagj? Pýcha a lakota do nebe newedau. Djlo samo se chwálj. Kdo nesege, ten newěge. Mladj ležáci, starj žebráci. Práce ochotná wſſe wykoná. Čas k djlu, čas k gjdlu! Kdo si mála neważj, po mnohu ať nebažj. Kdo stogj o cizj, přichážj o swé. Kdo ginému gámu kopá, sam do nj padá. Bezpečněgi krokem, nežli skokem. Bez Boha ani přes práh noha.

114.

Mnoho wěcj gest na swětě, které žádná lidská ruka neudělala. Wěci takowé gsau: hory, skály, řeky, celá tato země, hwězdy, měsjc, slunce, celé to nesmjrné nebe; a na této zemi žiwočichowé a co ge tu nade wssecko giné, osoby lidské, lidi; a wssudy ginde duchowé, kteřjž wědj, že gsau oni i wsse, což gest, že gest. To gsau djla Božj.

Poněwadž nemůže wssecko, což na swětě wi- djme, lidskými rukami uděláno býti, tehdy musj giný učinitel a mistr být, kterýž tyto wěci wssecky, osoby a duchy mistrowně učinil. Tehdy ten uči- nitel a mistr wsseho toho, cokoliw gest, zagisté gest sám nade wssecko to a nade wssjm tjm; od něhož, skrze něhož a w nemž to wssecko gest. A ten učinitel a mistr wsseho toho gest BŮH.

Poněwadž pak ničeho nebylo, dokud toho wsseho Bůh neučinil; tehdy Bůh ty wěci na swě- tě, celý ten swět, lidi a duchy učinil z čeho? Z ničeho.

Toho wsseho tak učiniti nikdo nemohl, ani nemůže, gen sám Bůh. A pro to že Bůh to wsse tak učinil, musj se řjci, že Bůh to wssecko stwořil. Nebo z ničeho něco učiniti, ge tolik co stwořiti. A tak Bůh gest Stwořitel nebe i země i wsseho, což w nich gest.

115.

1) Na počátku stwořil Bůh nebe a zemi.

2) Y řekl Bůh: Buď swětlo; y bylo swětlo. Den prwnj.

3) Řekl také Bůh: Buď obloha; a stalo se tak. Den druhý.

4) Řekl také Bůh: Buď moře a země suchá; a stalo se tak.

5) Potom řekl Bůh: Zploď země trávu a bylinu, wydáwagjcý sýmě a strom plodný, nesaucý owoce. Y stalo se tak. Den třetj.

6) Opět řekl Bůh: Buďte swětla na obloze nebeské, aby oddělowala den a nocy, a byla na znamenj a rozměřenj časů, dnů a let; a aby swjtila na obloze nebeské, a oswěcowala zemi; a stalo se tak. Den čtwrtý.

7) Řekl gesstě Bůh: Wydegte wody hmyz dusse žiwé w hognosti a ptactwo, kteréžby létalo nad zemj pod oblohau nebeskau. Y stwořil Bůh welryby weliké a wsseligakau dussi žiwau plazýcý se a wsseliké ptactwo, podlé pokolenj gegich. Den pátý.

8) Řekl též Bůh: Wydeg země dussi žiwau, gednukaždau podlé pokolenj gegjho, howada a zeměplazy y zwěř zemskau podlé pokolenj gegjho. A stalo se tak.

9) Řekl opět Bůh: Učiňme člowěka k obrazu nassemu, podlé podobenstwj nasseho, a ať panuge nad rybami mořskými a nad ptactwem nebeským,

y nad howady a nade wssj zemi y nad wsselikým zeměplazem hýbagjcým se na zemi. Y stwořil Bůh člowěka k obrazu swému, k obrazu Božjmu stwořil geg, Muže a Ženu stwořil ge. A widěl Bůh wsse, což učinil, a ay bylo welmi dobré. Y byl wečer a bylo gitro, den ssestý. A dokonal Bůh dne sedmého djlo swé, kteréž dělal, a odpočinul w den sedmý ode wsseho djla swého, kteréž byl dělal. Y požehnal Bůh dni sedmému a poswětil ho. I. Kniha Mogžjssowa, Kapitola I.

116.

1) Bůh řekl a stalo se, on rozkázal a postawilo se.

2) Hospodine! ty gsy Bůh, kterýž sy učinil nebe y zemi y moře y wssecko, což w nich gest.

3) Chwalte gméno Hospodinowo wssecky wěcy, kteréž, gakž on řekl, pogednau stwořeny gsau.

4) Hoden gsy, Pane, přigjti sláwu a čest y moc, nebo ty sy stwořil wssecky wěcy a pro wůli twau trwagj y stwořeny gsau.

5) Z Boha, skrze Boha a w Bohu gsau wssecky wěcy; gemu Sláwa na wěky Amen.

6) Bůh dáwá wssechněm žiwot y dýchánj y wssecko. A učinil z gedné krwe wssecko lidské pokolenj, aby přebýwalo na twáři wssj země, wyměřiw gim uložené časy a cýle přebýwánj gegich; Aby hledali Pána, zdaby snad makagjce mohli nalézti geg, ačkoli nenj daleko od gednoho každého z nás. Nebo gjm žiwi gsme a hýbeme se y trwáme.

117.

Pomyſſlenj na Boha.

Nábožná pjſeň ze Zpěwnjka.

Bože, neyčiſtěgſſj Prameni wſſech radoſtj! Degž mi ten dar, aby Srdce ſwatau wraucnoſtj, Kdykoli na tebe myſljm, gato bylo; A tak ſobě tiché Ctnoſti obljbilo.

Ty gſi wſſewědaucj, Mocný, maudrý, laſkawý; I gakž bych tedy ſměl Wéſti žiwot neprawý? Ty mé wniternoſti, Ty mé ſkutky widjš, Nebo ſwět i zemi A zwláſſť lidi řjdjš.

Gá ſe chci gen tobě, Bože, obětowati; Rač mne s tělem s duſſj Za ſwé djtě přigati; A kdybych ſem kleſal, Ó nechť gako z nebe Hlas ten ke mně wolá: Bůh geſt wůkol tebe!

118.

Dětinſtwj ge Božj wěc.

Pohledme do geſliček, Tam ležj náš bratrjček, Tam ležj pacholátko, To malé nemluwňátko, Z kterého geſt wychowán Ten, ſlawau korunowan, Náš premily Kriſtus Pán.

Z malého djtěte můž Weliký wyroſti muž. I nám wſſem Bůh ſlawný cjl W králowſtwj ſwém uložil, Když nám w Kriſtu bratra dal, Sám ſe Otcem naſſjm ſtal, Miloſt ſwau nám darowal.

Podatky ku názornej učbe.

(na ústnô cvičenia dietok v myslení a vravení.)

A.

Sebäcit, povedomia, sebävedomia až ku svedomiu.

(Na prvô oboznania, oboznámenia ocítenia, z príchodu do školy.)

I. Ja, ty, on, ona, oni. Dieťa 1), chlapec 2), dievča 3), človek 4), Meno 5), priemeno 6).

1) nemyja byť, nevraveť, plakať, hútoriť, počínať vraveť, varuvať, kolísať, laziť, chodiť, padať, kŕmiť, chovať, opatruvať. 2) rásť, narásť, starším, dospelým byť, každý den. 3) rásť, narásť, staršou, dospelou byť, — každý den. 4) Čo je nie človek, čo vidíš — ty si viac ako to. 5) krstnô, s druhými jednakô. 6) po Otcovi sä volať, šesť, sedem rokov mať.

II. *Ja, ty, on, ona, oni.* Jiesť 1), piť 2), šmakať 3), makať, cítiť, čuť 4), počuť, slyšať 5), nušiť 6), vidieť 7), vraveť 8).

1) kúsať, hrýzť, žuvať, omáľať, mlaskať; — prežierať, požierať, polykať, polknúť, žrieť, žrať, nasýtiť sä, lačnieť, vylačnieť, hlad mať, hladuvať, hlad trpieť, hlady mrieť, objiesť sä, najiesť sä, mierne jiesť, zasýtiť sä, — užiť, zažiť, stroviť. 2) smäd mať, smädí ma (žížniť, žížeň mať); chlipnúť, chlípať, zapiť si, napit sä, občerstviť sä, smäd si zahasiť, glgnúť, glgať, lokať, slopať; — opojiť, opiť sä, opilým byť, opilcom byť, triezvym byť, striezlivym a miernym byť. — 3) koštuvať, okúsiť, lízať, mlsať, mlgať, cmúľať, ssať (sosať, cucať, cicať) chutí mi, šmakuje mi, nechutí mi, nešmakuje mi, hudí sä mi, hnusí sä mi; — pachtiť, bažiť, žiadať si — sladkô, hor-

kô, kyslô, trpkô, sladkastô, kyslastô, nabrzlô, slanô, ostrô, príkro, tuhô, protivnô, odpornô, chutnô, nechutnô. — 4) *bolí, páli, pečie, ožihá, špie, chladí, stydí, zimí; horúce je, teplô je, letnô je, chladnô je, studenô je.* — *tisne, tlačí, báda, obáda, omína, škriabe, pichá, kole, reže, driape, svrbí, chamrí;* — *tvrdô je, tesnô je, tuhô je, mäkkô, hladkô, chrabľavô, suchô, mokrô, vlhkô;* — *slabým, mocným, čerstvým, bystrým, ľahkým, ťarbavým, unaveným, ospalým sä cítiť; hladným, smädným byť; to cítiť.* — 5) *hlas, zvuk, krik, lárma, plač, smiech, vrava, hovor, volania, reč, spev, muzika (hudba), buch, šuch (šuchot), šepot (šept), šust. rapot, vrzg (vrzgot), škrek, vresk, tresk, prask (praskot), plesk, cap, cup, čup, čľup, dup, (dupot), hrmot, hrmenia, hrom, dunot, funot, fuk (fukot) hukot, huk, chrapot, chrákot, lom, muk, ryk, mrnk, miavk, mravk, mľask, ravch, ryh, ručania, túkania, dudania, tuturuvania, fafarkuvania, (fafarka), pisk. pištania, piskot, zvonenia, znenia. Teda hlasieť, zvučať, kričať, larmuvať a tak ďalej.* 6) *voňať, páchnuť, tušiť, raziť, smrdieť, smradiť, nuchá pes, nuší človek, smrkať. Sopeľ, vozger mať; ošklivit si, hudiť, hnusiť si. Odpornô je, príjemnô, ľúbeznô, protivnô, ošklivô.* 7) *hľadieť, pozerať, obzerať sä, vyzerať, nazerať sä, pátrať, vietiť, páčiť, dívať sä, čuduvať sä, očiť, okáliť, kukať, mihať, blikať, žmurkať, žmúriť, sliepňať.* — *Vidieť ľudí a veci. Na nebi, na zemi, čo vidí vidomý?* — *Blízko, ďaleko, tuto, tamto, hore, dolu, vysoko, nízko, v pravo, v ľavo, napred, nazad, prosto, priamo, krivo, kosom, šikom.* — *Vysokô, nízko. veľkô, malô, väčšie, menšie, krátko, dlhô, prostô, krivô, rovnô, hlanô, hrbolatô; okrúhlo. uhlatô, guľatô. šulatô, oblô, vájno.* — *peknô, krásno, mrzkô, pľuhavô, škaredô.* — *Bielo, čierno, jasnô, temnô.* — *lesk,*

*lisk, blesk, blisk, blysk; ligot — lisne sä, blišli sä, ligoce sä, jagá sä, jasá sä. — Červenô, zelenô, belasô (modrô), žltô. — Svetlo, oheň, svieca, tma deň, noc. — 8) vraveť, (mluviť) hovoriť, riecť, vyriecť, vyriekať, sloviť vysloviť, vyslovuvať (*á e i o ô u ú, ja je ji jo ju *a t. d. vedľa slabikára, slabiky najprú čisté* dvojky, *potom dvojky s spolohláskami :* bl br, dl dr *a t. d. potom dvojky s dvojhláskami : tak ďalej* trojky, čtvorky, pätorky, *Potom vyslovuvať celé slová. Potom celé vety. Keď začnú deti celé krátke vety vyslovuvať, teda nech v každej vete nájdu, koľko má slôv. To je cvičenia predbežnô ústno, na čítania dobrô). — Tárať, blúzniť, mrmrať, šemrať, šomrať, homrat, dudrať, huhnať, fufnať, brptať, zajakať sä, šeplať, šušlať, rapotať, jaskotiť, ďaboliť (ďavoliť), šeptom, šuškom vraveť, šeptať (šoptať) šuškať, pod nos vraveť, kríkať, volať, hlásiť, odseknúť, odvrávät, odvŕkať, porúhať sä; — pekne, prívetivé, vľúdne, slušne, milo vraveť; pýtať sä, tázať sä, odpovedať, odvetiť, hroziť, prosiť, drankať, čankať; — rečuvať, kázať; — čušať, mlčať, neceknúť, nemuknúť.*

III. Ja, ty, on, ona, ono, oni. Žiť, hýbať sä, hnúť sä, isť, chodiť, kráčať, behať, bežať, stupiť, *vstúpiť,* stúpať, *vystúpiť, ustúpiť; isť čerstvo, skoro, bystro, rezko, chytro, smižno, pomalý. povoli, ticho, hni nehni, ťarbavo; vliecť sä, liezť, laziť, plaziť sä, premávať sä, prechádzať sä, sem a tam, hore dolu chodiť, kläknúť, kľačať, kuľhať, krívät, kľungať; — skácať, skočiť, skackať, cápať, capínať, dubasiť, cválať, frčať, utekať, tekať. zaberať, túlať, túlať sä, blúdiť, duluvať, kutiť. hľadať. kalatiť, kalatuvať, ľapnúť, lopnúť, liepät sä, driapať sä, hrať sä, naháňať sä, miasť sä, miestiť sä, mykať sä, pomknúť sä, mädliť, mädliť sä, náhliť, náhliť sä, ponáhľať sä, otáľať, oddlievať,*

molotiť sä, *pekať*, *peľať sä*, *padať*, *pluť*, *plávať*, *sošiť sä*, *socať sä*, *sïrkať sä*, *súriť sä*, *šúchať sä*, *šmýkať sä*, *klzať sä*, *sklznuť sä*, *šmyknúť sä*, *lapiť sä*, *chytiť*, *zachytiť sä*, *motať sä*, *metať sä*, *sňať sä s niekým (sísť sä)*, *ťarabiť sä*, *vinúť sä*, *viechať sä*, *vešať sä*, *viezť sä*, *vláčiť sä*, *vytasiť sä*, *valiť sä*, *váľať sä*, *vrátiť sä*, *vstať*, *stať*.

IV. Ja, ty, on, ona, ono, oni. *Žiť;* stáť, *stať prestať*, *zastať*, *vystať*, *ostať*, *ustať*, *postávať;* ležať, *ľahnúť*, *ľahnúť si*, *zaležať*, *odpočívať*, *odpôčinok mať*, *oddychuvať si*, *vypočinúť si*, *lenošiť*, *leňúchať*, *zahálať*, *daromníkuvať*, *povaľuvať sä*, *popelváliť;* — spať, *spávať*, *driemať*, *usnúvať*, *zasnúvať*, *zaspať*, *zasnúť*, *vyspať sä*, *naspať sä*, *drychnať*, *spachtať*, *spachtošiť*, *chrápať*, *sen mať*, *sníva sa mi;* sedeť, *sedávať*, *vysedávať*, *posedávať*, *posiedky mať;* *nehnúť sä*, *nehýbať sä*, *nerušiť sä*, *čakať*, *dočkať*, *vyčakať*, *čupeť*.

V. Ja, ty .... *Žiť*. Hýbať, hnúť, hnať, rušiť, *týkať*, *pohýbať*, *pohnúť*, *zohnúť*, *nahnúť*, *vyhnúť*, *honiť*, *naháňať*, *zahnať*, *narušiť*, *porušiť*, *tyknúť*, *tycnúť*. — Hýbať hlavou, rukama, nohama. *Iné pohyby: (činné slovesá na to najsť, vedľa abecedného poriadku)* biť, *dobiť*, *ubiť*, *nabiť*, *zabiť*, *vybiť;* *bádať*, *bodať*, *bacnúť*, *bachnúť*, *búšiť*, *bantuvať*. *budiť*, *búriť*, *boriť*, *ublížiť*, *brať*, *vziať*. *capiť*, *cuchať*, *cahať (čahať)*, *čihať*, *česať*, *črajchať*, *ďubať (ďobať)*, *dýchať*, *duť*, *dúchať*, *dať*, *dávať*, *podávať*, *duriť*, *dusiť*, *dáviť*, *dláviť*, *gniaviť*, *depsiť*, *dvíhať*, *drať*, *driapať*, *fúkať*, *chúkať*, *hodiť*, *háďzať*, *lúčať*, *kývať*, *krútiť*, *kopať*, *lapať*, *mykať*, *roniť*, *ráňať*, *rýpať*, *rúchať*, *šmäriť*, *šmiarať*, *trônať*, *valiť*, *váľať*, *vodiť*, *viesť*, *viezť*, *vešať*, *zývať zývnuť (to je niečo hýbať, pohnúť)* *zívať zíva sä mi*, *(to je ústami, ústa zäviť)*. *A jiné pohyby*.

VI. Telo mať. Hlava, driek (*stan*), údy (ruky, nohy). *Na hlave*: temä, tylo, vlasy (*čierne, počerné*), (*hnedé*) *belavé* (*rusé*) *červené* (*ryšavé*), *kučeravé* (*kaderavé*); *dlhé, krátke* (*vrkoče, výkrutky, svitky*) *käčka, štica,* sluchy, uši, čelo, oči, *nadočia, obočia,* obrvy, *medziočia,* víčka, mihalnice, *riasy,* buľko, zrenica, nos, nosdry, líca, ústa, gamby, pery (*rty*) zuby (*vrchnie, očnie, spodnie, črenové*) *diasna, podnebia, sánky,* jazyk, brada, obličaj tvár (*bledá, červená, biela, počerná, snedá*), *tučná, buclatá, šťúpla, podlhovatá, okrúhla; — veselá, bystrá, jasná, prívetivá, milá, smutná, kyslá, zasmušilá, zachmúrena, zmraštená, zamosúrená*). Medzi hlavou a driekom: väzy, (*šija, vija*), hrdlo, krk (*grg*), *pažerák* (*hrtan*) *gágor*. — Na drieku: prse, brucho (*žalúdok*) chrbát. Údy: ruka, *na ruke:* rameno vyššie, (*paža*) pazucha, lakeť, rameno nižšie, ručina, paka, dlaň, hrsť, *priehrštia, žmeň, štipka,* päsť, prsty, palec, hánky, *články, zhybalá,* nehty. Na nohe: hnát, gĺb, koleno, *rúra* (*holeň*) lýtko, členok, stupäj, priehlavok (*nárt*), šľapa (*podošva je na obuvi*) päta, palec, prsty. — *Vnútroba: pľúca, srdce, žalúdok, črevá. — Modzgy.*

VII. Dušu mať. Myslieť, 1) umieť, 2) rozumieť, 3) pamätať si, rozpomínať sa, 4) zapomínať, zabúdať, 5) pozoruvať, 6) vedieť dobrô a zlô, 7) cítiť, 8) chcieť, žiadať 9).

1) Myseľ mať: *ako je u vás doma? nie si doma teraz a predsa to vidíš, predstavuješ si to tak, ako by tu bolo; koho máš doma? čo sa tebe tí doma? komu sa to nie? prečo si nie teraz doma? prečo si tu? načo sem budeš chodiť? či zajtrá prídeš? a pozajtre? a ešte potom? a na zimu, a na leto?*

2) Um mať: *umieš hovorit? akou rečou? akou nie? kto ťa naučil vravet? čím si sä to naučil? kedby si len*

jazyk mal a nie um, bol by si sä hovoriť naučil? (hluchonemý); umieš čítať (počty)? do kolko? prečo nie viacej? umieš čítať (pismená)? prečo ešte nie? znáš to, ako budeš umiet? ....

3) Rozum mať, chápať, pochopiť: *rozumieš, čo povieš? povedz niečo. Ja ti poviem niečo .... rozumieš to? a toto ... prečo nie? lebo nechápaš, nemáš pochopu o tom. Vieš na čo budeš do školy chodiť? či máš teda chodiť? ... a keď nebudeš chodiť a zanedbávať školu, či budeš robiť rozumne? ... vieš to, že nebudeš vždy chlapec, dievča? rozumieš čo je to? na čo je to? ... vieš ako sä dobré a poslušné deti držia? a zlé a neposlušné? rozumieš teda čo je dobre, čo je zle? rozumieš prečo je to dobre a prečo je zle? vieš, ako sä ty máš držať? a tak ďalej. (Vidz, ako sä držia deti opatrné, rozumné. Potom aj príčiny, čo je prečo?).* —

Srovnávať a rozoznávať ľudí a veci; *k. p. ty si Janko i ten i ten, máte jednakô meno, ale či ste jedon? či ste rovnakí? všeci ste deti, ale či ste všeci jednakí? všeci ste tu žiaci a žiačky — to ste jedno; ale či ste všeci jednako oblečení? — Stôl, tabuľa, stolica sú z dreva, v tom sa jednaké; ale furma? na čo je čo? v tom sä nerovnako, inak, rúzno, rozdielne. Dalej niektoré zvieratá srovnať a rozoznať. Slová:* rozdiel, rozličnosť, rúznosť; liší sä, delí sä, rozdiel je medzi tým a tým, rozlika; podobnô, nepodobnô.

4) Pamäť mať: *vieš Otče náš? alebo inú modlitbičku? čo ti povedali doma, keď si do školy šiol? kedy ťa otec, mamka pochválili? kedy ťa vyharušili, lebo trestali? čo si včera robil, jedol? ako si sä spravuval? kedy ti dali nové šaty? a tak ďalej.*

5) Zabúdať, zapomenúť, zábuda, zábudlivosť. *Nájsť na to prípady.*

6) Pozor dať, pozorným, pozorlivým byť: *keď čo povie učiteľ, dieťa nech vždy si myslí o čom je to reč? čože sä o tom hovorí? neobzerať sä, na inšie nemyslieť, nešeptať, nedriemať, prebrať sä, nezívať, nezunuvať.*

7) Vedieť dobrô a zlô rozumom, uznávať ho pre sebä, že máš dobrô robiť a zlô nie, to je svedomia: *počúvať, nepočúvať, lyhať, pravdu vraveť, modlievať sä, nemodlievať sä, prosiť si, ďakuvať, pozdravuvať a ctiť starších, lakošiť, paškrtiť, kradnúť, klamať, ničoho sä netýkať, nič nekaziť, všetko na pokoji nehať, nedriapať, nekaliť, nefúľať, nepľúhať, umývať sä, česávať sä, čisto sä držať, neogabaným byť; šaty si nešanuvať, cápať, brýzgať; — socať sä, strkať sä, nazývať sä, prezývať, porúhať sä, prekárať, vadiť sä, biť sä, hádzať kamením, zlobiť sä, zlostiť sä; — divy, šantu robiť, harášiť; — blúzniť, tárať, mrzko vraveť; pekne sä držať, pekne si viesť, pekne sä zabávať, hrať sä, ticho sedávať, pozorným byť, bedliť, pilným byť, piľuvať si, usilovať sä, zaháľať, lenošiť, nemať chuti sä učiť; radi sä vidieť, neublížiť si, žičiť si, priať si, nezávidieť si, povedať si pravdu, napomínať sä, dobre si robiť, pomáhať si. (Každô so svojou protivou).*

8) Radosť, žiaľ, zármutok: *keď si poriadny a vykonáš tvoje veci, že ťa vo škole i doma pochvália — ako ti je to? . . . keď je inak . . . a potom keď dostaneš novú šatu? keď stratíš niečo? keď dostaneš trest? keď by ti, chráň Boh, Otec, mamka zomreli, čo bys cítil? a prečo by si to cítil? lebo miluješ rodičov, máš* lásku *k ním, ufať sä dačomu dobrému; nerád vidieť, nenavidieť zlô.*

9) *Žiadať si byť učeným, zdravým, mocným — žiadať si pekné šaty . . . . mrzeť sä, knevať sä, zlostiť sä, pomstiť sä chcieť. . . . .*

B.

Vidomia, vedomia, povedomia o vecach a ľuďach až ku svetovidu a svetovietu.

VIII. Všetko to vedieť o sebe. *Ale teraz, vieš o tom čo vidíš? čo je? akô je? z čoho je? na čo je? kto ho robí? ako sä robí? Nevieš — treba sä učiť, Vieš čítať, písať, rátať? Vieš kto je? čo je kto tuto, doma, v dedine? Vieš čo je svet? a čo je to v ňom čo vidíš a čo nevidíš, ale o čom sä ti bude rozprávät? Mnoho nevieš, málo vieš, nič ešte nevieš, len o sebe niečo. Ja viem — aj starší vedia — treba sä ti učiť, počúvať, pozoruvať.*

IX. Škola. *(ako stav) stavät, stavät z dreva, drevo z hory, zotiať, oklestiť (okliesniť), okresať, jedno na druhô poklásť*, grunt, *podmúrania lebo žiadno*, zrub, uhly; *múry, z kamenia (kopať, lámať) z tehly, (robiť z kliny s pieskom, do furmy dať, sušiť, páliť)* stav, chyža (izba, svetlica), kúty, stena *(mazať, bieliť, maľuvať);* oblok (rámy, kríže, sklá, *tably*) podlaha (dyle, dyliny, *dosky i zem ubitá);* — dvere *(závesy, kľučka, plech, kľúč, záskoky, zamknúť, odomknúť*, vereje, prah) schody, gánog, poschodia *(patro, žilia);* — povala, *(strop)* sklepenia *(klenba);* pôjd *(padláž)*, dach *(krov)*, strecha, šupky, šindol, ústrešia, odkvap, štít, hrebeň (slemä), komín (koch, *dymník*).

X. Veci vo škole: Pec, *furmená, kachle, bahríky, kasničky, mištičky; — kúriť, vatriť, vaškriť, hriať, pruť, pruje pec, nie pľuje, — stavät, hrnčiar, peciar;* — stôl, stolica, lavica *nohy, podnože, sedeť, písať, babrať, rezať, pidlikuvať;* — kasňa *(dvere, priečinky, police);* kniha, *papier, písmo, tlač, kníhtlačiar, knihár, (knihväzäč), platiť za knihy, čisto držať, nezababrať, neza-*

bakať, *nezafúľať*, *nepohadzuvať*, *šanuvať*, *obliečku dať*, *podložtek mať; všelijaké knihy*, *moc kníh*, knihoveň; — tabuľa *čierna;* krieda *biela;* atrament *(čiernidlo); písací* papier, pero, ceruza *(tužka)*, — *bielo na čiernom*, *čierno na bielom:* — linonár, *(pravidlo)*, čiarkalo *(rafika)*.

XI. Ludia vo škole: Učiteľ, *učiť všetko dobrô .... rozpráväť*, *opytuvať sä*, *naprávať*, *napomínať*, *harušiť*, *hroziť*, *trestať*, *chváliť*, *rád vidieť*, *dobre všetkým chcieť*. Deti, žiaci, žiačky, *učedelníci*, *učeníci*, *učedlnice*, *učeníčky:* každý, každá svoje mať; *moje a tvoje:* knižky, perá, papier, šaty, (oblek, odev) obuv (kabát, nohavice, lajblík, klobúk, čiapka, šatka na hlavu, na hrdlo, obvijok *(holstúch)*, košeľa, ğäty, zápona, letnica, sukňa, kinteš, kepeň, *(plášť)*, širica, huňa *(čuha)*, halena, kožuch; — čižmy, topánky, *(jančiarky)* krpce, črievice, škorne, bôty, štrimfle *(pančuchy)*, kapce, onice *(onuce)*, stlačky.

(Deti rozličných darov a mravov: dobrú hlavu, pamäť mať, skoro sä naučiť, tvrdú hlavu mať, tvrdo sä učiť; schopné, neschopné, učelivé neučelivé, vtipné nevtipné, nedovtipné, pozorlivé, nepozorlivé, chtivé, vedochtivé, nedbanlivé, bystré ťarbavé, poriadne neporiadne, pilné záhalčivé, tiché divé, pokojné, šantovné, všetečné, krotké, samopašné, úctivé, grobianske, čistotné nečistotné, domyselné nedomyselné, mravné nemravné; bezočivé, pachtivé, bažívé, jaskotné, jazyčné, vadivé, prezývavé, prekáravé, blúznivé; — zdravé, choré, chorľavé, nezdravisté; dúže slabé; telesné chyby dietok nikdy nevytýkať!)

XII. Dom *(srovnaný so školou, ako stav, čo má jednakô, čo rozdielno?)* pitvor, kuchyňa, spižiereň *(špajza)*, komora, sklep, pivnica, chyža, svetlica, izba, obednica,

spávalňa. *Iné čiastky z ktorých dom sostáva, nech sä nájdu na stave školskom.* Pavlač, zásyp, podstrešia.

XIII. Veci v dome: *(náradia chyžnô a kuchynskô; nástroje chyžné a kuchynské)*: posteľ, perina (duchna), vankúš, (hlavnica), stroh, stôl, stolička, lavica, stolík, stolček, krovat *(kanapéja, diván, povlaka)*, kasňa, škriňa, truhla, rám, pohársek, štok, súsek; kozub (komínček) hodiny, hodinky, zrkalo. — misa, tanier, ližica, nôž, vidla, vidlička, varecha, žufáň, krčah *(džbán)*, sklenica, pohár, kalich, kalištek, číša *(findža, šálka)*, hrniec, hrnček, rajnica *(randlík)*, pavňa *(paňva)*. pekáč; — džbar, kupa *(krhla, kaňva, kárt)*, šafeľ *(škopík)*, medenica, šechtár, cedák, sito, riečica. koryto, opálka, škrôbik, mažiar. kĺk, košík, sud, súdok. putera, putňa *(ročka)*, parenica; — ohnisko *(hiart)*, ražeň, trojnoh, kone, kutáč, tiesk, ohreblo, omolo. — Nožnice, ihla, pílka, sekera, hámrik *(kladivce)*, kliešte, dláto, hoblík, nebožiec, motyka, graca, rýľ, kopáč; *čo je? na čo je? z čoho je? atď.*

XIV. Stavy a priestory pri dome a veci tam: dvor *(závristý, otvorený)*, nádvoria, priedomia, záhrada *(oprava, ohrada, plot, parkan, priekopa)* štepnica, sad, *(vinica)* zelnica, kvetnica. *Vo štepnici v sade stromy ovocné, ovocina a stromy neovocné:* jabloň, jablko, hruška, slivka, čerešňa, višňa *(čerešeň, višeň)*, hruška tŕnka *(švestka)*, moruľa, broskyňa, kaštan, orech, moruša, *(drevené jahody)*; dub, lipa, jaseň, topoľ, jelša, vŕba; kre, *(kriaky)*, *a ovocia z ních:* pôľča *(poľky, kosmačky)*, rýbez *(rýbezle)*, hrozno *(vinič, viniga, víny ker, réva)*, šípky *(šíp)*, tŕnky *(tŕňa)*, lieskovce *(lieska)*, maliny, jahody, černice, chabzda, *(baza)*. — *V zelnici zeleniny:* šalát, kapusta *(v kapustnici)*, keľ. kaleráb, ugorky, hrach cukrový, fazuľa *(bôb)*, tekvica, dyňa, cvikla, mrkva, re-

pa, kvaka, zeler, paštrnák, perašín *(petržlen)*, cibuľa, cesnak, orechovec, pažítka. — *V kvetnici kvety:* orgován *(bazička)*, bazalika, fijalka, ruža, lalija, klince, nehtík, rezeda, vanília. slnečník, georgina, tulipán, rozmarín, cýperia, zvončeky, *(bukréta, kytka, voňačka)*. — Sypáreň *(komora, sklep, spižiereň, hambár), tam:* zbožia: pšenica, raž, (žito) jačmeň (jarec), ovos, polovina, polovník, suržica, jarica; múka *z toho ako sä ktorá volá?* — *Strova*: hrach, šošovica, pohánka (pohánčené krúpy tatarka), tenkeľ (tenkeľové krúpy), jačmenné krúpy, proso (žltá kaša, pšeno), kukurica, bôb, fazuľa, mak; — mäso (údenina, solenina), maslo, salo (sadlo) slanina, šmalec *(omasta)*, bryndza, syr, mäd *(potrava)*. — Kôleň (sieňa, cieňa), pajta, vozáreň, dreváreň *(tam štôs, polená, ščeliny, rážďa, haluzia, (drievä na ohrev, pálivo) nátoň, triesky, ívery)*. — Stajeň *(stajňa, maštaľ), (tam:* válov, *(jasle), mostiny, priepravky, rebríky)*. — Chliev, krmník. Humno (*tam:* holohumnica, záčin, ôdor). — Pálenica *(tam pec, kotlík, rúry, túnka, sudy, slad, záprava)*. — Studňa, *(vedro, hák, koleso, žurav)*. — Záhumnia, *(prídomnô pole)* kapustisko, ľanovisko (ľan), konopisko (konope) pradza, zemiačisko *(zemiaky, švábka, krumple, bandurky, grule)*. — *Riad gazdovský:* pluh *(lemeš, črieslo, hriadeľ, plaz, škrtle, nohy, styk)* brány, hrable, srp *(kosák)*, kosa, cepy *(ručeň, cepík)*, vejačka *(viaca lopata)*, ošietka, kôš, košík, nosilá, fúrik, kára *(täliga)* voz *(koleso, os, zásmyk (zásnik), klanica, lievč, oje, podojna, jarmo (iho, jho), rebriny, žrď, povraz, reťaz, hám, kolomaž (kolimahä)*, štverně, *(chámy, šíry), nášiky, zťaháky, postranky, žinky, liace, opraty, bilnice, úzda, ohlavok, chomút, bič)* záprah. — *Živočíchy, ktoré tam vídávať:* myš, potkan, tchor, kuna, lasica; — vrabec, lastovička, belorýpka, dážďovník, straka, vrana, *(bociane na*

dolnej zemi), pinka, penica, sýkorka, slávik, stehlík, čížik *(kanálik, papagaj, škorec, sojka)*; — mucha, komár, osa, ovad, včela, motýľ *(lepka)* chrúst, húsenica, pavúk, mravec, slimák, žižiavka, chrobák, chvostáľ, červík *(červiak)*.

XV. Ľudia v dome: Otec, matka, syn, dcéra, starý otec, stará mať, dedo, dedová, vnuk, vnučka, pravnuk, pravnučka; — brat *(vlastný, strýčný, totčený)*, sestra *(vlastná, strýčna, tetčená)* bratranec, sesternica, strýk, stryná, tetka, ujec, ujčiná, synovec, synovkiňa; — *nevesta, zať, svokor, svokra (tesť, testiná)* švagor, švagoriná (*dever, deveriná*). — Pán, pani, gazda, gazdiná, sluha, slúžka, kočiš, kuchár, kuchárka, kuchta, paholok *(koniar, voliar)*. — Dieťa, chlapec, dievča, mládenec, panna, muž, žena, starec, starena *(starica); kto sú? čo robia? ako sä majú spolu držať? kto rozkazuje? kto počúva? na čo dal pán Boh rodinu?*

XVI. Domáce živočíchy: pes, mačka, vôl, kôň, koníča, hača). krava, (teľa, býk, juniec, jalovica); ovca (jahňa, baranča) baran, koza, kozľa, cap, somár, mulica. sviňa *(ošípalá)*, brav, (podsvinča, prasa, pôrča, kŕmnik) kohút, sliepka (kura, kvočka, kurča) hus *(gunár, husár*, húsa), kačica (kačka, kačíča, káčer), morka *(kruta)* moriak morčatá; páv, pavica, pavíča *(pávä)* holub, *samec, samica*, holúbä; zajaček, kúša *(kúška, morskô prasa)*.

XVII. Strava v dome: pokrm, *(jedlá, jedivo, potrava, živnosť)*: chlieb *(koláče, kabáče, pagáče, biaľoše, postruhne, posúchy, poddymký, podplamenníky, suchare)*; mlieko *sladkô, kyslô, nabrzlô, kýška (samokýška)*, smotana, cmar, maslo, žincica *(úrda)* syr, bryndza, múka, kyseľ, gríska, halúšky, slíže, džgance, buchty, šišky, pampúchy; — mäso: (*hovädzina, baranina, teľacina, bravčovina;* klobásy: *jaternice, pôrčovina;* pečenka: *prasa-*

cina, *kuracina*, *husacina*, *kačacina*, *moračina*, *divočina*, *zajačina*, *srňacina*, *jelenina*; — *rybäcina*, *račacina*) údlo, slanô; — omasta; — strova; — zelenina; — ovocina: — soľ (*varienka*, *zvánovka*); korenia: pepor, paprika (*čierno*, *červenô korenia*), *ďumbier*, *muškátový orech*, *šefran*; — *citrón*, *pomaranč*, *hrozienky*). — *Huby*: rýdzik, hríb, (gríb, *dubák*), mlieč, plávka, tančeky, májovky, jelenice, smrčky, kuriatka, hlivy. — *Nápoje*: voda, pivo, víno, mušt, pálenka *či koralka* (*ražovica*, *švábkovica*, *slivovica*, *borovička*, *trnkovica*, *terkelica*, *rozóliš*), mädovec (*mädovina*) čaj, káva.

Pre živočichy domáce je: krm, žír, žrádlo, žrenivo. *A to je*: paša, tráva, ďatelina, vika, ľadnik, seno (*senník*, *šop*, *stoh*) slama, sečka, mláto, podcudky, *zrno* (*zob*). otruby, šušol, pomyje: — mäso, kosti, odpadky, odhodky, poprzky. *Zvery paškrtné*, *kvárne*, *záškodné*? . . . *a deti*?

XVIII. Z čoho? od koho? a za čo dom a veci v dome? drevo, kamenia (*stavivo*), železo, hlina, vápno, piesok; — *odev a obuv*: ľan, konope (*pradza*), plátno (*krosná*, *osnova*, *svíjalnice*, *motovidlo*, *praslica*, *vreteno*. *pradeno*, *pasmo*, *niti*, *priadky*) bielo, farbenô, hodbáb (*červíky hodbabné*, *búrci*) stužky, čipky, klepce; vlna, súkno (*tenkô*, *hrubô*); — kože, (*volovica*, *kravina*, *kozina*, *telacia*) remeň; — *náradia domáce*: drevo (*dubovô*, *smrekovô*, *brestovô*, *orechovô*. *javorovô*, *jedlovô*, *limbovô*, *klenovô*, *jaseňovô*, *lipovô*), dosky, foršty, *kláty*; železo (*bľachy*, *ráfy*, *obruče*, *kladivá a iný riad od železa*, *klince*, *sponáre*, *kramle*) meď, mosadz, spiež, olovo, cinok. cín, sriebro, zlato. — Tesár (*cimormáň*), *rubač*, (*drevoštep*), kamenár, murár, (*stavitel*, *palier*), kováč, slosiar, (*zámočník*), hrnčiar, tkáč, farbiar, čipkár, súkenník, postriháč, krajčí, kušnier, garbiar (*kordovánik*), ševc či švec,

čižmár, črievikár, rukavičkár, remenár, sedlár, stolár, debnár, kolár, kotlár, pásnik, plechár, zlatník, mydlár, svečkár, sklár, sklenár, hodinár; *pokrm a napoj :* rolník, mlynár, pekár, kuchár, mäsiar, krčmár; — *za čo*: peniaze medenné, strieborné, zlaté, papierové; — kupec, obchodník, furman (*vozka*), pltník.

XIX. Živôt domáci : *V dome bývať a nie v cigánskej kolibe; dobrá vec dom; doma bývať*, *domabyt mať;* domácnosť, domáci spolok; *domácej rodiny údom byť.* — *Rodičovský dom vzácny, milý deťom;* — dedictvo *po smrti.* — Domáci živôt viesť; *vstávať, líhať, spávať, jedávať, pokrm, odev, obuv mať* (zaopatrenia telesnô); živnosť, výživu si nadobývať, *mať, pracuvať, konať*, robiť remeslo, prácu gazdovskú; *povážať, orať, siať, brániť, žať, zvážať, mlátiť, viať, kosiť, sená zrábäť; pre statok i pre ľudí na zimu hotuvať, chystať, honobiť, zásobiť sä, v zásobe mať; variť, chlieb piecť, šaty prať, šiť, plátať; izby a priedomia bieliť (líčiť), mazať, (svetlice maľuvané) ; — kupuvať, predávať, na trh, na jarmok isť (jarmočnô); z domu isť na cestu po obchode, kupectve, remesle (na vandrovku), na pltnicu, furmanku, nájomky, šichtu; vrátiť sä domov, zarobiť, zarobok mať, varuvať si, varovčivým skrovným byť ; premárniť, premarhať, rozgazduvať;* deti *varuvať, opatruvať, chovať, vychovávať, učiť, napomínať, hroziť, harušiť, kárať, trestať; dať vyučuvať, do školy dať ;* — domáci spolu pekne nažívať, *počúvať, radi sä vidieť, pomáhať si (odpor tomu),* — *napraviť sä, pomeriť sä, odpustiť si;* — modlievať sä, *spievavať.* nábožnosť domácu *vykonávať;* svätiť nedele a sviatky (Vianoce (*Hody, Kračún*), Nový rok, Trích kráľov, Velký piatok, Velká noc, Vstúpenia, Ducha (*Turíce*), *do kostola (chrámu božieho) chodievať.* — Radostné a žalostné prí-

padnosti: *navštevuval sä* (*návšteva*), *rodina*, *súsedi*; — *krštenia*, *svatba* (*veselia*), *mena*, *narodzenia*; — zdravým byť, ochorieť, onemocnieť (*zimnica*, *horúčka*, *hatmáz*, *škarlát*, *frízle*, *sypanice*, *kiahne*, *vodnatieľka*, *suchoty*, *zrádnik*, *červienka*, *cholera*, *šľa*), v nemoci opatruvať, lekár, *lieky*, *lekáreň*, ozdravieť; zomrieť, pohreb, truhla, cinter, jama, hrob, pomník, smútok, nárek; — neštestia: oheň *z dopuštenia božieho*, *hrom uderil*, *z neopaternosti ľudskej alebo zo zlosti* (*podpaľač*); *bezbožné, nepočúvné deti vypálili dedinu*; — povodeň, zemetras, dúľ, suchota, neúroda, hladomra, *úpadok domácnosti*; *zasa dobre* — *tak sä časy menia*, *čas platí*, *čas tratí*.

XX. Dedina; chalupa (*chatrč*), dom, zámok, kaštieľ, palác, kostol, (chrám: *tam*: *oltár*, *krstitelnica*, *kazatelnica*, *organ*, *svietnik*, *obraz oltárni*, *kalich*, *biblia*, *kríž*, *stolice*, *chóry*). *Služby božie*, *kazateľ*, *shromaždenia* (*sbor*), *kázeň*, *spoveď*, *spev*, *nápev*. *požehnania*; väža (*túreň*) dutina, kríž (*niekde kohút*), zvony, hodiny; fara, obecný dom (*sbierka*, *vietnica*, *radnica*). — Mestečko (*mestys*), mesto (*námestia*, *rýnog*. *socha*, *grant*, *garaj*; — trh, jarmok). — *Ľudia v dedine a meste, podlä stavu a obchodu*: nájomník, (šichník), pastier, sluha, želiar (*hofier*). sedliak (*rolník*), *gazda*, pltník, remeselník, furman (*vozka*), obchodník, kupec, vojak, učiteľ; kňaz, lekár, pán, richtár, slúžnodvorský (*obec*, *vrchnosť*, *úrad*, *predstavení*).

XXI. Okolica dediny *alebo* mesta: a živočíchy tam: pole, lúka, oráčina, roľa, niva, úhor, prieloh, vršek, chopec (*kopec*, *homoľa*, *mohoľa*), hora, dolina, vrch, úboč, grúň, stráň, skala bralo, brhlia, háj, les, syhlia (*syhlina*). — *Stromy lesné*: buk, dub, javor, smrek, breza, jeľa (*jedľa*) brest, borovica, limba (*limbora*).

drieň, klen, mukyňa, svrčina. Kríky: boriovka, lieska, maliny, černice, čučoriedky (*borovnice*), jahody (*smokvice*), brusnice. — *Živočíchy polnie a lesnie* (*divina*, *zverina*): medveď, vlk, rys (*ostrovid*, hejús), borsok, jazvec, líška, jeleň, srna, divá koza, zajac, veverica, kuna, mercún, jež, syseľ, myš; — orol, kaňa, krahulec, sokol, jastrab, sova, tetrov, koroptva, divý holub, jarabica, krkavec, havran, čajka, kavka, strnádka, drozd, červienka, konôpka, prepelica, chriašteľ, krivonos, gľask, ďateľ. hýľ, škovránok, *aj iné vtáky*, *čo aj do zahrád priletujú a tam sä hniezda; ktoré spievajú, ktoré sú dravce, ktoré plávajú?* — *po poli skáče* koník, (strečka, šiaška). — *Voda*: jarok, jarček, potok, rieka, prameň (*studnička*), řybník, tajch, (*stav*, úpust). jazaro, močiar, trasovisko, marasť, teplica, močidlo. — Žaba, ropucha, jašterica. had, želva (*korytnačka*), rak, ryby: pstrúh, kapra, lipeň, hlavátka, losos, šťuka, belica, mrena, ostnačka, jelšovka (*lejšovka*), hláč (*hlaváč*), píž.

XXII. Cesty, chodníky. hradská cesta, most, hostínec; — vidiek. kraj, Stolica, krajina, zem; *a to všecko pod nebom*: Nebo, obloha, slnce (svit, zore, východ, deň (dlhý, krátky), poludnia, predpoludnia, popoludnia, havránky. západ, mrak, večer, noc, *prvosnia*, polnoc, jaro, leto, jaseň. zima) mesiac (*nov*, *splň*, *čtvrť*), hviezdy; povetria (*vietora*) vietor, povetra (*povetrica*) víchor, vichrica, dujak, fujak, chujava (*šajtľava*, *šmárava*, *metelica*); — oblaky: oblak, chmára, chmárava, mrákava, čierňava, dážď, leja, príval, búrka, blýskania, hromobitia. hrmavica, (*blesk*, *hrom*) kamenec (*hrad*, *ľadovec*. *krupobitia*), dúha, rosa, hmla, osuheľ, mráz, sňah, ľad, srieň, odmäk, kopno, chmúrno, jasno: — *deň čo deň*; *noc po noc*; týždeň, mesiac, rok, čas, vek; priestor, nesmier, vesmír, *všetko*: svet.

XXIII. *Nájdenia sä vo svete.* 1) Všetky veci, či tam vysoko na nebi, po nebi, či tu dolu na zemi a po zemi, široko ďaleko, vysoko hlboko, kdekolvek sú, to všetko spolu menuje sä *svet;* a to preto sä tak menuje, že na to môže a má človek, už hneď ako dieťa, *vietiť* (hľadieť, považuvať, s rozumom, mysľou a povedomím na to pozoruvať); a potom preto, že sä o tom dá každému človeku rozumnému, už ako dieťaťu, *vetiť* (hovoriť, poviedať, rozprávät).

2) Všeci ľudia na tom svete spolu volajú sä *ľudosvet*, alebo *človectvo*, *človečenstvo;* a človek vietiť má na ten svet a vetiť o tom svete, teda vedieť o svete preto, aby osvedčoval svoju moc a svoju prednosť nad ostatnie všetky tvory a stvory; lebo to žiadon iny stvor tak, ako človek, nemôže; potom preto, aby osvedčoval moc a dobrotu Boha stvoriteľa svojho, ktorý človeka dal za najprednejšieho stvora na tomto svete.

3) Keď na svet vietim, teda môžem vietiť hneď na tú, hneď na inú stranu, na mnohé strany to môžem. Ale zo všetkých tých strán sä mi najsamprú *čtyry* strany v oči staväjú a té sä menujú *východ*, *západ*, *sever* (polnoc), *juh* (poludnia). Východ je tam, kde slnce ráno vychádza; západ je tam, kde slnce večer zapadá. Keď už teraz si stanem proti východu tvarou obrátený, teda za chrbtom mi je západ, na ľavej strane sever, na pravej juh. To sú *čtyry strany sveta*, ktoré tak už znám.

4) Odtiaľto hľadiac, ku ktorej, na ktorej strane sveta stojí dom tvojích rodičov? ku ktorej strane obratené sú na tom dome dvere? obloky? kde je humno? sypáreň?

záhrada? záhumnia? Ku ktorej strane sveta leží súsedná dedina? a tá?... a tam tá?... a to mesto?... Na ktorej strane sveta nám je ten vrch v tomto vidieku? v tejto stolici? a ten? a tam ten?.. Ako sä menujú té vrchy u nás v tomto vidieku? ktoré sú nám na ktorej strane sveta, odtiaľto hľadiac? Ako sä volajú vody u nás, rieky, potoky? Z ktorej strany sveta ktorá tečie a v ktorú stranu tečie? Ako sä volajú té dediny okolo nás? na ktorej strane sveta ktorá leží od nás?

5) Kúštek sveta na zemi, ktorý môžem okolo sebä vidieť (keď vyndem za dedinu, lebo na dajakú výšinu) a čo vidím tam vrchy, hory, lesy, háje, doliny, roviny, polia, potoky, rieky, jazará, dediny a mestá, to sä menuje *vidiek*. Keď si tento vidiek ešte ďalej pomyslím, že ide až ta, kde ho už odtialto nevidím, to sä volá *kraj*. Vidiek sä u nás menuje aj *stolica*. Viacej takých vidiekov, stolíc a krajov, ďalej ďalej za horámi, za vodámi, ale všetky spolu s naším vidiekom a krajom tuto, to sä menuje *krajna*, *krajina*.

6) (Prvý zemepisný obzor vo vidieku svojom):

Vrchy: v Liptove k. p. Tatry, Kriváň, Choč, Čebrad atd.

Háje: v Liptove k. p. Vrbické, (Nicovô), Vlašiansky.

Doliny: k. p. Demänovská, tam jaskyňa; Prosečná, Korytnica, Nevcerka, Svarín atd.

Roviny: k. p. Liptovskô považia od Hrádku až do Ružomberku, Švihrová a jiné.

Rieky: k. p. Váh, čierny Váh, Vážec, Belá.

Potoky: k. p. v Liptove, alebo už majú svoje mená, alebo sä môžu vedľa dolín a dedín pomenovať: Smrečianka, Bobrovecká, Mutník, Sielničanka, Lúčanka, Revúca, Lupčanka, Paludzanka atd.

Jazará: k. p. Štrbskô pleso, morské oká v Tatrách.

Dediny: rad radom, zůkol vůkol v celom vidieku. Vyviesť zo školy deti na vršek blízky a tam im poukazovať, pokiaľ ích vidno.

Mestečká (tiež tak) Mestá.

Vidiek: Liptovský, Oravský? . . . záleží nauka táto vždy na miestnom položení.

Stolica: Liptovská, Liptov atd.

Kraj slovenský. L'udia, čo byvajú v tom kraji, hovoria *reč slovenskú.* A tí ľudia čo tú reč hovoria, všeci spolu menujú sä *národ slovenský, Slováci, Sloveni a Slovenky ;* a ten kraj slovenský menuje sä *Slovensko.* A tá krajina, ku ktorej ten kraj slovenský, to Slovensko náleží, menuje sä *Uhorská krajina.*

7) L'udia v tomto vidieku (v tejto stolici) vedľa stavu, obchodu. Z čoho sä živia? ako si výživu nadobývajú, hľadajú? — Vrchnosť najbližšia dedinská, mestická, okresná; potom stoličná. — Cirkev, chrám, škola, najblizšia domáca, potom súsednie, tak v celej stolici. — Počeť obyvatelstva (slovo ľudnatosť, ak má dieťa už koľký toľký pochop o tisícach). — Zvieratá domáce a divé v tomto vidieku.

8) Domov alebo domovina volá sä to miesto kde sme doma, či je to už mesto, mestečko, dedina, lebo samotný dom náš pri ceste, lebo v doline. Tam bývame s našími *pokrevnými* a *príbudznými*, s našou *rodinou* a ostatňou *potýčeľou* (potýčeľ, ludia čo sä nás, ako rodina, týkajú). — *Otčizeň*, *dedovizeň* je to čo deti po rodičach dedia, po smrti jejích dostávajú. *Otčina* je kraj alebo i krajina, v ktorej alebo jeden národ jednej reči, bý-

va, alebo viacej národov, čo každý svojou rečou hovorí. Reč, ktorú ľudia po svojích rodičach hovoria, menuje sä pekným slovom, reč *materinská, materčina.* L'udia jedného národu a jednej reči materinskej volajú sä *rodáci.* L'udia z jedného kraja lebo z jednej krajiny spolu volajú sä *krajania.* Otčina, kraje, krajina, národ alebo i viacej národov spolu v jednom poriadku, pod jedným Pánom Císarom, Kráľom, menuje sä *vlasť*; preto že je to naše vlastnô, že tým vládneme a že tam nad nami druhí vládnu; a nado všetko že tam nad nami vládnu zákony a dobré poriadky.

XXIV. Keď sä obrátim na východ, teda vidím vidiek tejto stolice, vidím túto stolicu; ale za touto stolicou je zasa iná stolica, za touto inou zasa stolica a tak idúc na východ, prídem na kraj tým stoliciam všetkým a tu prídem do inej krajiny. A tak je to aj keď sä obrátím na západ, na sever, na juh. Teda na všetky čtyry strany sveta sú stolice a krajny. (Z Liptova na sever je Galicia (Halič) z Oravy na sever a západ tiež tá krajna) Urobiť na to prosté náčarky (nákresy) kriedou na tabuli, vedľa zemevidu (mappy). Ktorá stolica je tejto súsednia na kteréj strane sveta, lebo ktorá krajna? Všetky stolice spolu činia jednu krajinu tú, čo sä menuje *Uhorská krajina.* Okolo tejto krajiny sú iné krajiny, a síce na sever: *krajina polská* (Galicia) a *krajina sliezska* (Sliezsko); na západ: krajiny: *Morava* a ďalej *Čechy* (Česká), *Rakúsy*, *Štyrsko*, a ďalej *Solnohrad* (Salcburg), *Korutany*, a ďalej *Tyroľ*, *Krajina*, a ďalej tam *Gorica*, *Terst, Istria* a *Venecia* (Benátky). Týchto päť krajín leží

už ku južnej strane. Na juhu ale sú krajiny: *Slavonia*, *Chorvátska*, tam nižej *Pomoria* a *Dalmácia*, potom *Hranica vojenská*, *Vojvodina Srbská*. Na východe sú krajiny: *Sedmohradská* a *Bukovina*. — Této krajiny zúkol vúkol našej Uhorskej a tak spolu i s touto činia jednu *ríšu*, čo sä volá *ríša Rakúska*, alebo *Rakúsko Mocnarstvo*, ktorého Pánom, Mocnárom, nad ktorým je Panovníkom *Císar Rakúsky*, ktorého meno je takto: *Jeho císarsko-kráľovskô Apoštolskô Veličanstvo* **Franc Jozef I.** (*prvý*). — Naša *otčina* teda je *Slovensko*, náša krajina otčinská je *Uhorská*; naša *vlasť* je *Rakúsko*.

V krajinách tej ríše Rakúskej sú rieky: *Váh*, *Hron*, *Ipeľ*, *Tisa*, *Dráva*, *Sáva*, *Rába*, *Inn*, *Enža*, *Morava*, najväčšia *Dunaj*. — *Labe* s *Vltavou*, *Odra*, *Visla*, *Dněšter*, *Pád*, *Adidža*. Jazerá: *Blatoň*, *Nezider* a jiné. A jedno *more*, čo sä volá: *Adria* či *jadránsko*, *jaderskô* more.

V krajinách tej ríše Rakúskej sú vrchy a hory: *Tatra*, *Fatra*, *Matra*, (pod menom jedným: *Tatry* či *Karpaty* do polkola Uhorskej krajiny. Potom: *Alpy*, *Krkonoše*, *Krušné Hory*, *Šumava*, *Žďárske hory*.

V tých krajinách, čo ku Mocnárstvu Rakúskemu prislúchajú, sú dediny, mestečká menšie i väčšie, mestá malé, veľké aj veľmi veľké. A v tých dedinách, mestečkách a mestách bývajú ľudia rozličných národov, čo každý inakšou rečou hovorí, ako je naša slovenská. Této národy sú: *Slovänia* či *Slaviani*, ktorých je v Rakúskej ríši najviacej. Títo sú: *Slováci*, *Češi*, (česko-slovenský národ náš), *Poliaci*, *Rusíni* či *Rusnáci*, *Slovinci*, *Chorvati* a

Srbi. Potom sú národy: *Nemci*, *Maďari* alebo *Uhria*, *Taliani* a *Olási* či *Rumuni*, *Židia*, *Cigáni*.

Mestá veliké a najväčšie v tej ríši sú: *Vieděň*, kde Císar Pán býva, *Pešť*, *Budín*, *Prešporok*, *Košice*, *Praha*, *Brno*, *Krakov*, *Ľvov* (Lemberk), *Terst*, *Venecia* (Benátky). O tom sä budem učiť.

XXV. Okolo ríše Rakúskej sú iné krajiny, ríše mocnárstva, nad ktorými panujú iní Mocnári Císari a králi a vo ktorých bývajú iné národy. Viacej takých ríši vedno činia jednu *čiastku* alebo *časť sveta*, alebo lepšje rečúc jednu *časť zeme*, na ktorej ľudosvet býva. Takých častí zeme tejto je päť: *Evropa*, *Azia*, *Afrika*, *Amerika*, *Australia*. Pomedzi této časti a okolo ních je *more*, veliká, široká, ďaleká šírava vody slanej, do ktorej všetky rieky na tejto zemi tečú, ktorej dvaráz je toľko ako suchej zeme, po ktorej vode sä ľudia plavia na velikých loďach (koráboch, šífach). Kus zeme menší zúkol vúkol morom otočený menuje sä *ostrov*; takých ostrovov jesto pri každej časti sveta a najviacej ale pri Australii, preto sä ta strana Austrálie menuje aj *Mnohoostrovia* alebo *Polynésia*. Této časti sveta sa tak ďaleko od nás, že k. p. keď je u nás ráno, tam je večer; keď je u nás poludnia, tam je polnoc; keď je u nás najtužšia zima, tam je najhorúcejšie leto. O tom sä budeme učiť.

Krát.

1	krát	1	je	1
2	krát	2	sú	4
2	krát	3	je	6
2	krát	4	je	8
2	krát	5	je	10
2	krát	6	je	12
2	krát	7	je	14
2	krát	8	je	16
2	krát	9	je	18
2	krát	10	je	20
3	krát	3	je	9
3	krát	4	je	12
3	krát	5	je	15
3	krát	6	je	18
3	krát	7	je	21
3	krát	8	je	24
3	krát	9	je	27
3	krát	10	je	30
4	krát	4	je	16
4	krát	5	je	20
4	krát	6	je	24
4	krát	7	je	28
4	krát	8	je	32
4	krát	9	je	36
4	krát	10	je	40
5	krát	5	je	25
5	krát	6	je	30
5	krát	7	je	35
5	krát	8	je	40
5	krát	9	je	45
5	krát	10	je	50
6	krát	6	je	36
6	krát	7	je	42
6	krát	8	je	48
6	krát	9	je	54
6	krát	10	je	60
7	krát	7	je	49
7	krát	8	je	56
7	krát	9	je	63
7	krát	10	je	70
8	krát	8	je	64
8	krát	9	je	72
8	krát	10	je	80
9	krát	9	je	81
9	krát	10	je	90
10	krát	10	je	100
10	krát	100	je	1000
10	krát	1000	je	10000
10	krát	10000	je	100000
10	krát	100000	je	1000000
1000	krát	1000	je	tiež milion.

XXVI 26, XXVII 27, XXVIII 28, XXIX 29, XXX 30, XL 40, L 50, LX 60, LXX 70, LXXX 80, XC 90, C 100, CC 200, CCC 300, CCCC 400, D 500, DC 600, DCC 700, DCCC 800, DCCCC 900, M 1000, alebo takto: *C|Ↄ*; -*IIM* 2000, *IIIM* 3000, *XM* 10000, *CCC|ↃↃↃ* 100000, *CCCC|ↃↃↃↃ* 1000000 (milion).

Čiara vodorovná: ——— (ravnica); čiara šikmá: / \ (klonica); čiara kolmá: | (koľnica); čiara krivolaká: √√√ (krivica); čiara lunitá: ⁀‿⁀ (hrobelnica); čiara krutá: @ (krútenica); čiara kružná: ○ (kruh, kráža, okrúhlica, kolo, koleso); obluk: ∩; úhol pravý: |__; uhol ostrý: <; uhol tupý: ⟨ ; triuholník: △ (trojhran, trihran); čtvoruholník: □ (čtvorhran, čtvorec, kvadrát); pravohran: [] (prostokút); pätihran? šestihran?